

เจตนาแต่ประการใด กรณีนี้ไม่ใช่สำคัญผิด เพราะเจตนาที่แท้จริงของผู้แสดงเจตนาเป็นอย่างไร ก็ได้ตกลงแสดงเจตนาไปอย่างนั้นแล้ว

๓) แต่ถ้าเป็นกรณีที่จะลงนามในเอกสารนั้น ผู้ลงนามได้เข้าใจไปว่าตนกำลังลงนามในสัญญาอย่างหนึ่ง เช่นสัญญาซื้อขาย แต่อันที่จริงสัญญานั้นเป็นสัญญาอีกอย่างหนึ่ง เช่นสัญญากู้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเจตนาที่แท้จริงของผู้แสดงเจตนา (ซื้อขาย) แตกต่างจากเจตนาที่แสดงออก (กู้) กรณีเช่นนี้เป็นกรณีสำคัญผิดในสาระสำคัญแห่งนิติกรรม คือสำคัญผิดในลักษณะแห่งนิติกรรม การแสดงเจตนาที่ย่อมตกเป็นโมฆะ (มาตรา ๑๕๖)

๔) ส่วนในกรณีที่ผู้แสดงเจตนาได้ลงนามในเอกสารซึ่งตนเป็นผู้ร่างหรือเป็นผู้สั่งให้เขียนขึ้นตามคำบอกของตน แต่มิได้อ่านทบทวนข้อความในเอกสารนั้นให้ละเอียดถี่ถ้วนเสียก่อนหากปรากฏว่าข้อความนั้นไม่ตรงกับเจตนาที่แท้จริงของตนก็เป็นกรณีสำคัญผิด ถ้าเป็นข้อความอันเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรม การแสดงเจตนาด้วยการลงนามนั้นๆ ก็เป็นการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสาระสำคัญ และมีผลเป็นโมฆะ (มาตรา ๑๕๖) อย่างไรก็ตามหากความสำคัญผิดนั้นเกิดจากความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้แสดงเจตนา เช่นเป็นผู้ประกอบการที่ทำงานเกี่ยวกับเอกสารเป็นปกติ หรือเป็นทนาย ผู้นั้นจะอ้างความสำคัญผิดนั้นเป็นประโยชน์แก่ตนไม่ได้ (มาตรา ๑๕๘)

๔.๒ กรณีแสดงเจตนาโดยลงนามในกระดาษเปล่า

ในกรณีที่ผู้แสดงเจตนาได้ลงนามในกระดาษเปล่าโดยมีผู้นำไปใช้กรอกข้อความในภายหลัง และข้อความนั้นขัดต่อความประสงค์ของผู้ที่ลงนามไว้ ดังนี้ถือได้ว่าเป็นกรณีที่ผู้ลงนามแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดได้เช่นกัน เพราะในกรณีนี้ผู้แสดงเจตนามุ่งจะแสดงเจตนาอย่างหนึ่ง แต่เจตนาที่ปรากฏออกมากลายเป็นอีกอย่างหนึ่ง ถ้าเนื้อหาแห่งเจตนาอันเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรม ก็เป็นกรณีสำคัญผิดในสาระสำคัญ การแสดงเจตนาที่ย่อมตกเป็นโมฆะ (มาตรา ๑๕๖)

ตัวอย่างเช่น ก. ตกลงซื้อเครื่องตกแต่งบ้านจาก ข. ในราคา ๕๐,๐๐๐ บาท ทั้งสองฝ่ายตกลงซื้อขายกันโดยให้ ก. ผ่อนชำระราคาได้ โดย ก. มีหน้าที่ผ่อนชำระเงินกับสถาบันการเงินแห่งหนึ่ง ก. จึงลงนามในแบบฟอร์มขอสินเชื่อจากสถาบันการเงิน และ ข. ตกลงว่าจะกรอกข้อความที่เว้นว่างไว้ตามความเป็นจริง หากปรากฏต่อมาว่าแทนที่ ข. จะกรอกจำนวนเงินเป็น ๕๐,๐๐๐ บาท กลับกรอกจำนวนเงินเป็น ๙๐,๐๐๐ บาท ดังนี้ การแสดงเจตนาของ ก. (ขอสินเชื่อ ๙๐,๐๐๐ บาท) ต่างจากเจตนาที่แท้จริง (ขอสินเชื่อ ๕๐,๐๐๐ บาท) จึงเป็นการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสาระสำคัญ

อย่างไรก็ดี การพิจารณาปัญหาสำคัญผิดกรณีนี้ต้องแยกพิจารณาเป็น ๒ กรณี

๑) ถ้า ข. ผู้ขายซึ่งเป็นผู้รับการแสดงเจตนาได้กรอกข้อความลงไปโดยฝ่าฝืนข้อตกลงที่ได้ทำกันไว้ ดังนี้ ข. ซึ่งเป็นผู้กรอกข้อความในเอกสารนั้นรู้อยู่แล้วว่า เจตนาที่แท้จริงของ ก. เป็นอย่างไร (เช่น ตกลงซื้อหรือตกลงกู้เป็นเงิน ๕๐,๐๐๐ บาท) ดังนี้หาก ข. ตกลงผูกพันกับ ก. โดยรู้อยู่แล้วว่าเจตนาที่แท้จริงของ ก. ไม่ตรงกับเจตนาที่แสดงออกให้ปรากฏในเอกสาร กรณีเช่นนี้ก็เป็นที่กรณีที่ไม่มีเหตุควรคุ้มครอง ข. แต่ประการใด เป็นกรณี *falsa demonstratio* เจตนาที่มีผลคือเจตนาที่แท้จริง หรืออาจเทียบได้กับกรณีแสดงเจตนาหลงโดยสมรู้กัน กรณีต้องบังคับตามเจตนาที่แท้จริง ดังนี้หาก ก. ลงนามในสัญญาเงินกู้แม่ ข. จะกรอกข้อความว่า ก. กู้เงินจำนวน ๗๐,๐๐๐ บาท โดยรู้แล้วว่าแท้จริงแล้ว ก. ประสงค์จะกู้เงินเพียง ๕๐,๐๐๐ บาท ดังนี้นิติกรรมที่มีผลบังคับในกรณีนี้คือสัญญาเงินระหว่าง ก. กับ ข. เป็นเงิน ๕๐,๐๐๐ บาท ตามที่ตกลงกัน

๒) แต่ในกรณีที่มิบุคคลภายนอกมาเกี่ยวข้องด้วย โดยบุคคลภายนอกนั้นมิได้มีส่วนรู้เห็นเจตนาที่แท้จริงของ ก. ว่าเป็นอย่างไร และเชื่อถือการแสดงเจตนาของ ก. ตามที่ปรากฏออกมาภายนอก ดังนี้เป็นที่กรณีที่บุคคลภายนอกควรได้รับความคุ้มครอง

ตัวอย่างเช่น ก. ลงนามในแบบฟอร์มสัญญาผู้ของสถาบันการเงิน ค. โดย ก. ตกลงมอบให้ ข. เป็นผู้กรอกจำนวนเงินลงไป ถ้าปรากฏว่า ข. กรอกจำนวนเงินสูงกว่าที่ตกลงกัน เช่นตกลงกันไว้ ๕๐,๐๐๐ บาท แต่ ข. กรอกลงไปเป็น ๗๐,๐๐๐ บาท ดังนี้การแสดงเจตนาของ ข. ไม่ต้องตรงกับเจตนาที่แท้จริงของ ก. เป็นการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสาระสำคัญ การแสดงเจตนาของ ก. ย่อมตกเป็นโมฆะ

อย่างไรก็ดี ในกรณีเช่นนี้ ก. ไม่อาจยกเอาความสำคัญผิดขึ้นเป็นประโยชน์แก่ตนได้ ทั้งนี้เพราะ ก. ซึ่งเป็นผู้แสดงเจตนาไม่ควรได้รับความคุ้มครองจากกฎหมาย เพราะในขณะที่ผู้แสดงเจตนาได้ลงนามในเอกสารเปล่า ๆ นั้น เขาควรคาดหมายได้อยู่แล้วว่า การกรอกข้อความลงในเอกสารอาจไม่ตรงต่อความเป็นจริงได้ ดังนั้นจึงเป็นที่กรณีที่ผู้แสดงเจตนาประมาทเดินเล่ออย่างร้ายแรง และ ก. ไม่อาจอ้างความสำคัญผิดเป็นประโยชน์แก่ตนได้ตามมาตรา ๑๕๘

กรณีทำนองเดียวกันได้แก่กรณีที่ ก. ลงนามในหนังสือมอบอำนาจให้แก่ ข. โดยไม่ได้ระบุกิจการที่มอบหมายให้ชัดเจน ในกรณีนี้หาก ข. ไปทำการแทน ก. โดยปราศจากอำนาจ กฎหมายก็จะให้ความคุ้มครองบุคคลภายนอกผู้เชื่อถือในเจตนาที่ได้แสดงให้ปรากฏต่อภายนอกเป็นสำคัญ (โปรดเทียบมาตรา ๘๒๑, ๘๒๑, ๘๒๒) ดังนั้น ก. อาจต้องผูกพันต่อบุคคลภายนอกในการกระทำโดยปราศจากอำนาจของ ข. ได้

๔.๓ ปัญหากรณีที่ผู้แสดงเจตนาสำคัญผิดในผลทางกฎหมายของการแสดงเจตนาของตน

การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในผลทางกฎหมายอาจเป็นกรณีสำคัญผิดในมูลเหตุจูงใจหรือจะเป็นสำคัญผิดในสาระสำคัญก็ได้

๑) กรณีที่ผลทางกฎหมายของการแสดงเจตนาอันเป็นผลตามที่กฎหมายบัญญัติ เช่น เรื่อง ความรับผิดเพื่อชำระคบกพร่องของผู้ขายนั้น หากผู้แสดงเจตนาสำคัญผิดในผลทางกฎหมาย โดยเจตนาที่แท้จริงของผู้แสดงเจตนาจะต้องตรงกันกับเจตนาที่แสดงออก ดังนี้ไม่ใช่กรณีสำคัญผิดในสาระสำคัญ แต่เป็นสำคัญผิดในมูลเหตุจูงใจเท่านั้น

ตัวอย่างเช่น ก. ซื้อรถยนต์จาก ข. โดยทำสัญญากันเป็นหนังสือ แม้คู่กรณีทั้งสองมิได้เอ่ยถึงความรับผิดเพื่อชำระคบกพร่องไว้ในสัญญาแต่ประการใดเลย ความรับผิดเพื่อชำระคบกพร่องตามกฎหมาย (มาตรา ๔๗๒) ก็ย่อมมีผลใช้บังคับอยู่ต่อไป หาก ข. ตกใจเข้าทำนิติกรรมรายนี้โดยเข้าใจผิดไปว่าเมื่อไม่ได้กล่าวถึงความรับผิดเพื่อชำระคบกพร่องไว้ในสัญญาแล้ว ข. ย่อมไม่ต้องรับผิดเพื่อชำระคบกพร่องเลย เพราะตนมิได้รับปากหรือประกันคุณภาพเอาไว้ด้วย ดังนี้ ข. ก็ยังหนีความรับผิดไปไม่พ้น เพราะเมื่อ ข. แสดงเจตนาเข้าสู่กพันตนตามสัญญาซื้อขายนั้น ทั้งเจตนาที่แท้จริงและเจตนาที่แสดงออกตรงกัน คือตกลงขายรถยนต์ให้ ก. ส่วนกรณีที่ ข. สำคัญผิดไปว่าตนไม่ต้องรับผิดเลยนั้นเป็นแต่เพียงสำคัญผิดในมูลเหตุจูงใจเท่านั้น

๒) แต่ความสำคัญผิดในผลทางกฎหมายของการแสดงเจตนาในบางกรณีอาจกระทบถึงเนื้อหาของนิติกรรมก็ได้ ในกรณีเช่นนี้หากคู่กรณีสำคัญผิดในผลทางกฎหมายอาจทำให้เจตนาที่แสดงออกต่อภายนอกไม่ตรงกับเจตนาที่แท้จริงของผู้แสดงเจตนาก็ได้

ตัวอย่างเช่น กรณีที่ ก. ซื้อรถยนต์จาก ข. โดยทำสัญญากันเป็นหนังสือข้อความตอนหนึ่งว่า “ผู้ขายไม่ต้องรับผิดเพื่อการรอนสิทธิของผู้ซื้อ” ดังนี้ถ้าหาก ข. เข้าใจผิดไปว่าคำว่า “รอนสิทธิ” นั้นหมายถึงกรณีชำระคบกพร่องด้วย ก็จะเห็นได้ว่า ข. ได้แสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในเนื้อหาแห่งเจตนาที่ตนได้แสดงออกไป เจตนาที่แท้จริงของ ข. ไม่ตรงกับเจตนาที่แสดงออก กรณีเช่นนี้ถือได้ว่าเป็นสำคัญผิด และโดยที่เป็นสาระสำคัญ การแสดงเจตนาเช่นนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ (มาตรา ๑๕๖) เว้นแต่จะปรากฏว่า ข. ผู้ขายเป็นเจ้าของตลาดนัดค้ารถยนต์ หากเกิดกรณีดังกล่าวข้างต้นขึ้น ข. คงจะไม่สามารถอ้างเรื่องสำคัญผิดเป็นประโยชน์แก่ตนได้ (มาตรา ๑๕๘)

๔.๔ ปัญหากรณีแสดงเจตนาโดยคำนวณผิดพลาด

ปัญหาอีกกรณีหนึ่งได้แก่การคำนวณผิดพลาดทำให้ระบุจำนวนเงินในนิติกรรมผิดไป ดังนี้ถือได้ว่าเป็นความสำคัญผิดในพฤติการณ์อันเป็นรากฐานแห่งนิติกรรม

ตัวอย่างเช่น ก. เป็นศิลปินตกลงเขียนภาพฝาผนังให้อาคารสำนักงานใหญ่ธนาคารของ ข. โดยทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่า ก. จะต้องวาดภาพฝาผนังอาคารให้ ข. ทั้งหลังคิดเป็นเงินทั้งสิ้น ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท แต่ถ้าการคิดคำนวณราคาของ ก. นั้นเป็นการคิดคำนวณราคาตามเนื้อที่โดยคิดเป็นอัตราต่อตารางเมตร และ ก. จำนวนเนื้อที่ต่ำกว่าความเป็นจริง หรือถ้า ก. คิดราคาตามระยะเวลาทำงาน และ ก. จำนวนเวลาผิดไปเพราะคำนวณจากเนื้อที่ที่ต่ำกว่าความเป็นจริง หรือหากการคำนวณที่ผิดไปนั้นเกิดจากการรวมตัวเลขผิด ดังนั้นจึงมีปัญหาน่าคิดว่าการคำนวณผิดในนิติกรรมรายนี้จะมีผลต่อความสมบูรณ์ของนิติกรรมอย่างไร

๑) ในกรณีที่ฐานแห่งการคำนวณราคานั้นมิได้อยู่ในขอบข้อตกลงของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายคือคู่กรณีมิได้รู้ถึงฐานแห่งการคำนวณนั้น ๆ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าฐานที่ใช้ในการคำนวณราคาของ ก. เป็นเพียงมูลเหตุจงใจธรรมดา และราคาไม่ใช่คุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สินปกติถือเป็นสาระสำคัญ และย่อมไม่มีผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของนิติกรรม นิติกรรมรายนี้ย่อมสมบูรณ์ และ ก. ไม่มีสิทธิบอกล้างนิติกรรมด้วยประการใด ๆ และนิติกรรมย่อมผูกพัน ก. ตามที่ได้เสนอราคาไว้

๒) แต่ถ้าการคำนวณราคาโดยอาศัยเนื้อที่หรือระยะเวลาเป็นฐานแห่งการคำนวณราคานั้นเป็นที่รับรู้กันระหว่างคู่กรณี ดังนั้นน่าคิดว่าการคำนวณผิดทำให้ฐานแห่งการแสดงเจตนาคลาดเคลื่อนจากความจริงจะถือเป็นกรณีที่เจตนาที่แท้จริงต่างจากเจตนาที่แสดงออกหรือไม่ จะเห็นได้ว่าผู้แสดงเจตนาในกรณีนี้ได้แสดงเจตนาตามความเข้าใจของเขา แม้ความเข้าใจนั้นจะผิดไปเพราะคำนวณผิด ก็เป็นกรณีที่เจตนาที่แท้จริงตรงกับเจตนาที่แสดงออก ถ้าจะมีความสำคัญผิดก็น่าจะเป็นเพียงความสำคัญผิดในผลของการแสดงเจตนามากกว่า เช่นคาดว่าคุณควรได้กำไรเป็นเงินจำนวนหนึ่ง แต่เพราะคำนวณผิดทำให้กำไรน้อยลงเป็นต้น กรณีนี้จึงเป็นเพียงกรณีสำคัญผิดในมูลเหตุจงใจ

อย่างไรก็ดี มีปัญหาต่อไปว่ามีกรณีที่ควรคุ้มครองผู้แสดงเจตนาหรือไม่

ตัวอย่างเช่น การคำนวณผิดพลาดนั้นเป็นการคำนวณผิดเพราะบวกหรือรวมตัวเลขของราคาสินค้าแต่ละรายการที่เสนอราคาไว้ทำให้ผลรวมราคาผิดไป ดังนี้ถ้าพิจารณาในแง่ของผลรวมราคาทั้งหมดก็เรียกได้ว่าเป็นเพียงกรณีเรียกชื่อผิด หรือใช้ถ้อยคำผิด เป็นเรื่อง *falsa demonstratio* เท่านั้น ในกรณีเช่นนี้ต้องตีความตามเจตนาที่แท้จริงว่าคู่กรณีประสงค์จะชำระราคาที่ถูกต้อง

กรณีสำคัญผิดในมูลเหตุจงใจนี้ หากเป็นกรณีสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สินอันเป็นสาระสำคัญ ดังนั้นนิติกรรมนั้นตกเป็นโมฆะ และอาจถูกบอกล้างได้

ตัวอย่างเช่น การคำนวณราคาผิดพลาดนั้นเป็นเพราะคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเป็นต้นเหตุ ดังนั้นก็อาจเป็นกรณีที่คู่กรณีฝ่ายนั้นต้องรับผิดชอบได้ ในกรณีเช่นนี้ฝ่ายที่แสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในมูลเหตุจงใจย่อมมีสิทธิบอกล้างหรือเรียกค่าเสียหายแล้วแต่กรณี เช่นถ้า ข. เจ้าของบ้านแจ้งจำนวน

เนื้อที่ของผนังผิดไปจากความเป็นจริง เป็นเหตุให้ ก. ซึ่งเป็นผู้รับเหมาคำนวณราคาผิดไป ดังนั้นเห็นได้ว่าเป็นกรณีมาตรา ๑๕๗ และ ก. ย่อมมีสิทธิบอกกล่าวการแสดงเจตนาของตน และขอกลับสู่ฐานะเดิม

ปัญหายังอาจเกิดขึ้นได้ในกรณีที่ผู้แสดงเจตนาและผู้รับการแสดงเจตนาต่างก็สำคัญผิดในมูลเหตุฉงใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย

ตัวอย่างเช่น ก. ตกลงซื้อหุ้นหรือแลกเปลี่ยนเงินจาก ข. โดยทั้งสองฝ่ายต่างเข้าใจว่า หุ้นที่ตกลงซื้อขายกันมีราคาหน่วยละ ๑,๐๐๐ บาท แต่แท้ที่จริงขณะนั้นหุ้นที่ตกลงซื้อขายกันมีราคาสูงขึ้นหรือตกลงมากเกินกว่าที่จะคาดหมายได้ เช่นขณะตกลงซื้อขายกันนั้นได้มีราคาขึ้นไปถึง ๒,๐๐๐ บาทต่อหุ้น หรือตกลงเหลือ ๑ บาทต่อหุ้นแล้วแต่กรณี ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคู่กรณีต่างสำคัญผิดในมูลเหตุฉงใจในการตกลงใจแสดงเจตนาครั้งนี้ กรณีนี้จะเรียกว่าเป็นกรณีสำคัญผิดในสาระสำคัญก็ไม่ถนัด แต่อาจถือได้ว่าเป็นสำคัญผิดในมูลเหตุฉงใจที่เป็นรากฐานของการตกลงเข้าทำนิติกรรม หรือในภาษาเยอรมันเรียกว่า *Geschäftsgrundlage* หรือแปลว่าเป็น *fundamental mistake* และอาจส่งผลให้นิติกรรมนั้นโมฆะไปเลยทีเดียว^{๒๐}

ตัวอย่างที่เคยเกิดขึ้นในช่วงที่เกิดสถานการณ์วิกฤตทางเศรษฐกิจ ก็มีเช่น ก. กับ ข. เป็นคู่ค้ากันและเดินทางไปติดต่อธุรกิจ在不同ประเทศด้วยกัน ก. ตกลงซื้อเงินหรือตกลงกู้เงินรูเบิลจาก ข. ที่มอสโกโดยคู่กรณีทั้งสองฝ่ายเข้าใจว่าในเวลานั้นอัตราแลกเปลี่ยนในท้องตลาด ๑ รูเบิลมีค่าเท่ากับ ๒๕ บาท และ ก. ได้ตกลงซื้อหรือกู้เงินจาก ข. เป็นเงินรูเบิลรวมทั้งสิ้น ๓,๐๐๐ รูเบิล และตกลงจะชำระหนี้เป็นเงินไทยเมื่อ ข. เดินทางกลับประเทศไทยโดย ก. ได้ทำหนังสือกู้เงินหรือออกเช็คล่วงหน้าเพื่อชำระเงินแก่ ข. ตามอัตราแลกเปลี่ยนที่เข้าใจว่าเป็นอัตราแลกเปลี่ยนในราคาตลาดในเวลานั้น คิดเป็นเงินไทย ๗๕๐,๐๐๐ บาท แต่แท้ที่จริงแล้ว ก่อนเวลาขณะที่ยังสองฝ่ายตกลงกันนั้นราคารูเบิลในท้องตลาดได้ตกลงอย่างมาก และมีราคาเพียง ๑ รูเบิลเท่ากับ ๑ บาทแล้ว ในกรณีเช่นนี้หากได้ความว่าคู่กรณีตกลงกันโดยถือเอาราคาตลาดเป็นเกณฑ์ เมื่อเราตีความตามเจตนาที่แท้ที่จริงเราก็จะได้รับความว่า ก. เป็นหนี้ ข. เป็นเงินไทยเพียง ๓๐,๐๐๐ บาทเท่านั้น ไม่ใช่ ๗๕๐,๐๐๐ บาทตามที่ระบุในเช็ค นับว่าราคาต่างกันถึง ๒๕ เท่า อย่างไรก็ตามหากมิได้ปรากฏแน่ชัดว่าคู่กรณีประสงค์จะชำระหนี้กันตามอัตราแลกเปลี่ยน ก็อาจมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นว่า เจตนาที่มีผลตามกฎหมายคือเจตนาที่แสดงออก คือจำนวนเงิน ๗๕๐,๐๐๐ บาทที่ระบุในหลักฐานเป็นหนังสือหรือในเช็ค เป็นต้น

^{๒๐} โปรดคูจิด เศรษฐบุตร, นิติกรรมและสัญญา (จิตติ ดิงศภัทย์ แก้ไขเพิ่มเติม), พิมพ์ครั้งที่ ๖ (๒๕๒๘), หน้า ๑๓๐ ซึ่งอ้างตำราและนักนิติศาสตร์ฝรั่งเศส

คดีทำนองนี้เคยมีนักนิติศาสตร์ชาวเยอรมันชื่อศาสตราจารย์ Werner Flume เสนอข้อยุติไว้ว่า หากพิเคราะห์ได้ว่าความสำคัญผิดในมูลเหตุจูงใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายนั้นถึงขนาดที่เห็นได้ว่าการแสดงเจตนาสองเจตนาขัดกันเองก็ต้องถือว่าเป็นนิติกรรมนั้นตกเป็นโมฆะเสมือนเป็นสำคัญผิดในสาระสำคัญแห่งนิติกรรม ตัวอย่างเช่น ในกรณีพิพาทเรื่องแลกเงินนี้ หากแยกความตกลงในนิติกรรมออกเป็นสองส่วน ก็จะพบว่า ในส่วนแรกนั้นคู่กรณีตกลงกู้เงินหรือซื้อเงินกันตามอัตราแลกเปลี่ยนโดยตกลงชำระหนี้กันเป็นเงินบาท และส่วนหลังคู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้ตกลงคิดอัตราแลกเปลี่ยนโดยสำคัญผิดไป และระบุจำนวนที่เป็นหนี้กันเป็นเงิน ๑๕๐,๐๐๐ บาท ดังนี้เห็นได้ว่าข้อตกลงส่วนแรกกับส่วนหลังนั้นขัดกันเอง ในกรณีเช่นนี้ต้องตีความเจตนาทั้งสองส่วนเสียก่อน และชั่งน้ำหนักของเจตนาทั้งสองส่วนที่รวมอยู่ในนิติกรรมนั้นว่าส่วนใดเป็นส่วนที่มีน้ำหนักมากกว่า และถือว่านิติกรรมนั้นมีผลตามเจตนาที่มีน้ำหนักมากกว่าเป็นสำคัญ แต่หากเจตนาทั้งสองส่วนมีน้ำหนักเท่ากันหรือใกล้เคียงกันก็ต้องถือว่าเป็นกรณีทำนองเดียวกับกรณีสำคัญผิดในสาระสำคัญ ในกรณีตัวอย่างเรื่องแลกเงินนี้หากพิเคราะห์ตามมาตรฐานความรู้สึคนึกคิดของวิญญูชนย่อมเล็งเห็นได้ว่าคู่กรณีมีเจตนาชำระหนี้กันตามอัตราแลกเปลี่ยนตามอัตราที่ตกลงขณะนั้นมีน้ำหนักมากกว่า

อย่างไรก็ดีเคยมีตัวอย่างคดีในเยอรมันที่ปรากฏว่าน้ำหนักของเจตนาทั้งสองส่วนเท่าเทียมกัน และถือว่าเป็นกรณีสำคัญผิดในสาระสำคัญให้เห็นได้เช่น ก. ตกลงปลดหนี้ให้แก่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ข. ซึ่งเป็นนิติบุคคลและมี ข. เป็นหุ้นส่วนผู้ไม่จำกัดความรับผิด แต่ในการปลดหนี้รายนี้ คู่กรณีกลับตกลงกันว่า ทั้งนี้ ก. สงวนสิทธิที่จะเรียกให้ ข. ซึ่งเป็นหุ้นส่วนผู้ไม่จำกัดความรับผิดยังคงต้องรับผิดเป็นส่วนตัว และต้องชำระหนี้ต่อไป ในกรณีนี้ศาลฎีกาเยอรมันตัดสินว่า การปลดหนี้ดังกล่าวตกเป็นโมฆะ เพราะจงใจให้มีผลทำให้กฎหมายในเรื่องห้างหุ้นส่วนจำกัดไร้ผลไป เนื่องจากหากยอมให้หนี้ระหว่าง ก. กับห้างหุ้นส่วนจำกัด ข. ระงับไป แต่กลับให้ ข. ผู้เป็นหุ้นส่วนผู้ไม่จำกัดความรับผิดต้องชำระหนี้ต่อไป ก็จะมีผลทำให้ ข. ผู้เป็นหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดเสียสิทธิในสาระสำคัญ คือไม่อาจจะยกข้อต่อสู้หรือใช้สิทธิอื่น ๆ โดยเฉพาะสิทธิก่อตั้งของห้างหุ้นส่วนจำกัดต่อสู้เจ้าหนี้ได้อีกต่อไป กรณีนี้ถือได้ว่าเจตนาของคู่กรณีขัดกันเองนิติกรรมนี้จึงตกเป็นโมฆะ

๔.๕ ข้อแตกต่างระหว่างสำคัญผิดในสาระสำคัญกับสำคัญผิดในมูลเหตุจูงใจ

การแยกแยะความแตกต่างที่สำคัญระหว่างกรณีสำคัญผิดในสาระสำคัญกับกรณีสำคัญผิดในมูลเหตุจูงใจ อาจทำได้โดยการพิจารณาปัญหาว่า การแสดงเจตนาในกรณีนั้น ๆ เป็นกรณีที่เจตนาที่แท้จริงกับเจตนาที่แสดงออกสอดคล้องต้องตรงกันหรือไม่ กรณีที่เจตนาที่แท้จริงไม่ตรง

กับเจตนาที่แสดงออกนั้น ถ้าเกิดขึ้น โดยผู้แสดงเจตนาไม่รู้ตัวก็เป็นกรณีสำคัญผิดซึ่งหากเป็นสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรม การแสดงเจตนาที่นั้นย่อมตกเป็นโมฆะ (มาตรา ๑๕๖) ส่วนกรณีสำคัญผิดในมูลเหตุจูงใจนั้นไม่ใช่กรณีที่เจตนาที่แท้จริงต่างจากเจตนาที่แสดงออก แต่เป็นกรณีที่เจตนาที่แท้จริงตรงกันกับเจตนาที่แสดงออก เพียงแต่การก่อเจตนาที่แท้จริงหรือที่เรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่าการตกลงใจในการแสดงเจตนาที่นั้นเกิดจากมูลเหตุจูงใจอย่างหนึ่งซึ่งไม่ตรงกับความเป็นจริง ดังนี้เรียกว่าเป็นสำคัญผิดในมูลเหตุจูงใจซึ่งตามปกติย่อมไม่ส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของนิติกรรมแต่อย่างใด เว้นแต่จะเป็นมูลเหตุจูงใจที่เกี่ยวกับคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สินปกติถือว่าเป็นสาระสำคัญของนิติกรรม (มาตรา ๑๕๗)

ตัวอย่างเช่น ก. ตั้งใจจะซื้อของขวัญให้บุตรสาวที่กำลังจะทำการสมรส จึงตกลงซื้อคู่และเตียงจาก ข. โดยแจ้งให้ ข. ทราบว่าคู่และเตียงนี้ตนจะซื้อเป็นของขวัญวันแต่งงานของบุตรสาว ดังนี้แม้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายจะรู้ว่าจะซื้อเครื่องเรือนไปเพื่อเป็นของขวัญแต่งงาน และอาจกล่าวได้ว่าการแสดงความมุ่งหมายดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาแห่งนิติกรรมซื้อขายรายนี้ แต่ความมุ่งหมายใช้ในพิธีแต่งงานของบุตรสาว ก. ก็ไม่ใช่สาระสำคัญของนิติกรรม เพราะข้อความดังกล่าวเป็นแต่เพียงการบอกกล่าวแสดงมูลเหตุจูงใจหรือความมุ่งหมายสุดท้ายของการทำสัญญาซื้อขายรายนี้เท่านั้น ดังนี้หากปรากฏต่อมาว่าไม่มีพิธีแต่งงานด้วยเหตุใดก็ตาม อาจเกิดปัญหาขึ้นได้ว่า ก. จะมีสิทธิบอกล้างความผูกพันตามสัญญาซื้อขายรายนี้โดยอ้างว่าตนสำคัญผิดได้หรือไม่ คำตอบก็คือไม่ได้ เพราะความสำคัญผิดของ ก. เป็นแต่เพียงสำคัญผิดในมูลเหตุจูงใจเท่านั้น

เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจเรื่องสำคัญผิดให้เกิดความกระจ่างขึ้น เราควรแยกแยะปัญหากรณีต่อไปนี้ออกจากกันให้ชัดเจน

๑) พฤติการณ์บางอย่างอาจเป็นเรื่องบังงี่หรือเครื่องกำหนดตัวคู่กรณีในนิติกรรม ดังนั้นหากผู้แสดงเจตนาประสงค์จะทำนิติกรรมกับบุคคลคนหนึ่ง หรือมุ่งต่อทรัพย์สินอย่างใดอย่างหนึ่ง แตกต่างจากที่ปรากฏในเจตนาที่แสดงออก ดังนี้เป็นกรณีสำคัญผิดในตัวบุคคล หรือทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งสัญญา (mistake of identity) กรณีเช่นนี้ถือได้ว่าเป็นสำคัญผิดในสาระสำคัญ นิติกรรมนั้นตกเป็นโมฆะ

ตัวอย่างที่ ๑ ก. เดินเข้าไปในร้านขายเนื้อแพะในชุมชนชาวมุสลิมเชื้อสายจีนในจังหวัดเชียงใหม่โดยไม่รู้ว่าเป็นร้านขายเนื้อแพะในชุมชนมุสลิม และ ก. ได้ร้องสั่งเนื้อสัน ๑ กิโลกรัม โดย ก. เข้าใจว่าตนกำลังสั่งซื้อเนื้อสันหมู แต่คนขายและวิทยุชนที่ได้ยินคำสั่งของ ก. ก็ยอมเข้าใจโดยสุจริตว่า ก. สั่งซื้อ “เนื้อสันของแพะ ๑ กิโลกรัม” ดังนี้จะเห็นได้ว่าเจตนาที่แท้จริงของ ก. ไม่ตรงกับเจตนาที่แสดงออก การแสดงเจตนาของ ก. ย่อมเป็นการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งนิติกรรม เป็นสำคัญผิดในสาระสำคัญ (มาตรา ๑๕๖) นิติกรรมซื้อขายย่อมตกเป็นโมฆะ

ตัวอย่างที่ ๒ ก. ต้องการจ้างช่าง ข. ซึ่งเคยทำงานซ่อมแซมบ้านให้ตนเป็นที่พอใจแล้วหลายครั้ง โดย ก. ต้องการจ้างช่างมาซ่อมแซมและปรับปรุงบริษัทของตน บังเอิญ ก. ทำที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ของช่าง ข. หายไป ก. จึงหาหมายเลขโทรศัพท์ของช่าง ข. จากสมุดโทรศัพท์บังเอิญ ก. ไปพบชื่อและหมายเลขโทรศัพท์ของช่างอีกคนหนึ่งซึ่งชื่อ ข. เหมือนกัน (ต่อไปจะเรียกว่า ข.๒) โดย ก. เข้าใจว่า ข.๒ นั้นก็คือ ข. ก. จึงเรียกให้ ข.๒ มาประเมินราคาและซ่อมแซมบริษัทให้ตน และ ข.๒ ก็ได้ส่งช่างมีร่องจากคนมาดูสถานที่และประเมินราคาจนเป็นที่ตกลงกัน ต่อมาเมื่อจะเริ่มดำเนินงาน ข.๒ ไปที่บริษัทด้วยตนเอง ก. จึงเพิ่งรู้ว่าตนจ้างช่างผิดตัว ดังนี้ ก. ย่อมอ้างได้ว่าสำคัญผิดในสาระสำคัญ และอ้างโมฆะกรรมได้ เพราะ ก. ประสงค์จะจ้าง ข. มาซ่อมแซมบริษัท ไม่ได้ประสงค์จะจ้าง ข.๒ เลย

๒) ในกรณีที่ผู้แสดงเจตนากำหนดตัวบุคคลคู่กรณีหรือทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งนิติกรรมแน่นอนแล้ว แต่ผู้แสดงเจตนาสำคัญผิดในพฤติการณ์อื่น ๆ อันเป็นเหตุให้ตกลงใจแสดงเจตนาเข้าทำนิติกรรม ดังนี้ไม่ถือว่าเป็นกรณีสำคัญผิดในสาระสำคัญ แต่เป็นเพียงสำคัญผิดในมูลเหตุจงใจ

ตัวอย่างที่ ๑ ก. เดินเข้าไปในร้านขายเนื้อแพะโดยเข้าใจว่าเป็นร้านขายเนื้อหมู ปรากฏว่าบนเขียงที่ขายเนื้อนั้นมีเนื้อสันชิ้นหนึ่งตั้งทิ้งไว้ ก. ประสงค์จะซื้อจึงซื้อไปเนื้อชิ้นนั้นแล้วส่งให้ผู้ขายตัดเนื้อชิ้นนั้นให้ตน ๑ กิโลกรัม ดังนี้จะเห็นได้ว่าเจตนาในส่วนที่เกี่ยวกับสาระสำคัญของนิติกรรมทั้งในใจจริงและเจตนาที่แสดงออกนั้นต้องตรงกัน จึงไม่ถือว่าเป็นสำคัญผิดในสาระสำคัญกรณีจึงเป็นเรื่องสำคัญผิดในมูลเหตุจงใจ คือสำคัญผิดในคุณสมบัติของเนื้อชิ้นนั้นโดยเข้าใจว่าเป็นเนื้อหมูเท่านั้น กรณีเช่นนี้การแสดงเจตนาดังกล่าวของ ก. จึงเป็นเพียงโมฆะกรรมตามมาตรา ๑๕๗ .

ตัวอย่างที่ ๒ ก. จ้างช่างมาซ่อมแซมบ้านของตน และเข้าใจว่า ข. เป็นลูกค้านึงซึ่งมาซื้อของในห้างของตนเป็นประจำ ก. จึงประสงค์จะจ้าง ข. ซึ่งมีผลประโยชน์เกี่ยวพันกัน ต่างตอบแทนกัน ใกล้ชิดมาเป็นช่างซ่อมบ้าน ดังนี้เมื่อ ก. ตกลงจ้าง ข. แล้ว ถ้าปรากฏความจริงว่า ข. ไม่เคยเป็นลูกค้าของห้าง ก. เลย ดังนี้ก็เป็นกรณีที่ ก. สำคัญผิดในคุณสมบัติของ ข. และในกรณีเช่นนี้ ก. จะอ้างว่าการแสดงเจตนาจ้าง ข. เป็นช่างของตนตกเป็นโมฆะได้ก็ต่อเมื่อความเป็นลูกค้าหรือไม่ นั้นปกติถือเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมถึงขนาดที่หากไม่สำคัญผิดก็ไม่ได้ทำนิติกรรมนั้น ๆ ขึ้น (มาตรา ๑๕๗) ซึ่งกรณีตามตัวอย่างนี้เราพอเห็นได้ว่า คุณสมบัติที่เคยเป็นลูกค้ามาก่อนไม่ใช่สิ่งซึ่งปกติเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรม

๔.๖ ปัญหาการแสดงเจตนาโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ที่กำลังทำนิติกรรม

กรณีที่ผู้แสดงเจตนาแสดงเจตนาโดยปราศจากความเข้าใจว่าเป็นการแสดงเจตนาทำนิติกรรม เช่นกรณียกมือทักทายเพื่อนฝูงในที่ชุมชนซึ่งกำลังประมูลสินค้า ดังนี้ถ้าถือหลักตีความการแสดงเจตนาตามที่ปรากฏรับรู้กันในหมู่วิญญูชนเป็นหลักก็ต้องถือว่าการยกมือของ ก. เป็นการเข้าสู่ราคา แต่ถ้าตีความตามหลักเจตนาที่แท้จริงก็ต้องถือว่าเป็นการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสาระสำคัญ เพราะผู้แสดงเจตนามิได้ประสงค์จะทำนิติกรรมใด ๆ ผูกพันด้วยเลย ดังนั้นการแสดงเจตนาเช่นนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ อย่างไรก็ดีผู้แสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในกรณีนี้ หากเห็นได้ว่าความสำคัญผิดเกิดจากความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้แสดงเจตนา ผู้แสดงเจตนาที่อาจถูกกฎหมายห้ามมิให้ยกโมฆะกรรมเป็นข้ออ้างได้ (มาตรา ๑๕๘)

บทที่ ๔

กรณีข้อถกเถียงและข้อพิพาท

อุทธรณ์

๑) ก. เป็นผู้ซื้อรถยนต์ใช้แล้วคันหนึ่งจาก ข. โดย ข. หลอก ก. ว่ารถยนต์คันนี้เป็นรถที่ใช้ “ขับทดลอง” ในการขายรถแก่ผู้แสดงความจำนงจะซื้อ แต่ที่จริงรถคันนั้นเป็นรถที่ใช้งานหนักในการรับจ้างขนส่งคนโดยสาร

๒) กรณีจะเป็นอย่างไร ถ้ารถยนต์คันดังกล่าววิ่งมาถึง ๖๐,๐๐๐ กิโลเมตรแล้ว แต่เครื่องวัดระยะทางใช้การไม่ได้เมื่อรถวิ่งไปเพียง ๓,๐๐๐ กิโลเมตรและค้างอยู่เพียงเท่านั้น โดย ข. รู้ว่าเครื่องวัดระยะทางเสีย แต่ก็มิได้แจ้งให้ ก. ทราบ

๓) กรณีจะเป็นประการใด ถ้ารถของ ข. ประสบอุบัติเหตุร้ายแรงมาก่อน แต่ ข. มิได้แจ้งให้ ก. ทราบในระหว่างการเจรจาตกลงกันว่า รถยนต์คันดังกล่าวเคยประสบอุบัติเหตุร้ายแรงจนบุบสลายมาก่อน

๔) หลังจากอุบัติเหตุรถยนต์ของ ก. และ ข. ชนกันโดย ข. เป็นฝ่ายผิด ปรากฏว่า ก. ซึ่งได้รับความเสียหายจากอุบัติเหตุครั้งนี้ได้ทำบันทึกยื่นให้ ข. ลงนามว่าตนเป็นผู้ก่ออุบัติเหตุ และตกลงจะชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ปรากฏว่า ข. ยอมลงนามในหนังสือนี้เพราะเกรงกลัว ก. ที่ขู่ ข. ว่าหากไม่ยอมลงนามจะใช้กำลังประทุษร้าย ดังนี้ท่านเห็นว่า ข. จะมีสิทธิบอกกล่าวการแสดงเจตนาสารภาพผิดและตกลงชดใช้ค่าสินไหมทดแทนที่ได้ลงนามไว้หรือไม่

๕) กรณีจะเป็นอย่างไร ถ้าปรากฏว่าในกรณีในอุทธรณ์ ๔ นั้น ก. ขู่ว่าจะไม่ยอมลงนามในบันทึกก็จะเรียกตำรวจ และ ข. ซึ่งเสพสุรามีนเมาขณะขับรถเกรงว่าจะถูกลงโทษอาญาอย่างอื่นได้ จึงยอมลงนามในบันทึกที่ ก. ร่างขึ้นนั้น

๖) กรณีจะเป็นอย่างไรถ้า ก. ขู่ ข. ว่าจะแจ้งตำรวจ หาก ข. ไม่ยอมร่วมมือกับ ก. ในการบรรยายความเสียหายของ ก. เกินจริง เพื่อหลอกลวงบริษัทประกันภัยให้ชดใช้ค่าเสียหายเพิ่มขึ้น

๗) กรณีจะเป็นอย่างไร ถ้า ก. ขู่ ข. ว่าหาก ข. ไม่ยอมลงนามในบันทึกยอมชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้น ก. จะเรียกตำรวจจับ ข. ในคดีที่ ข. เคยกระทำผิดไว้ก่อนหน้านั้นด้วย

บทที่ ๔

กลั่นกรองและข่มขู่

๑. กลั่นกรอง

การแสดงเจตนาเพราะถูกกลั่นกรองหมายถึงการแสดงเจตนาที่กระทำลงเพราะหลงเชื่อการหลอกลวงของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งหรือเพราะหลงเชื่อการหลอกลวงของผู้อื่นซึ่งตามพฤติการณ์เป็นกรณีอีกฝ่ายหนึ่งต้องรับผิดชอบ ตามปกติการแสดงเจตนาเพราะกลั่นกรองอาจจะเป็นการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดด้วยก็ได้ แต่ที่สำคัญก็คือ การแสดงเจตนาเพราะกลั่นกรองนี้อาจเป็นการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในมูลเหตุจูงใจซึ่งปกติกฎหมายไม่ถือว่ามีนัยสำคัญใด ๆ ก็ได้ แต่หากความสำคัญผิดในมูลเหตุจูงใจนั้นเกิดจากกลั่นกรอง กฎหมายก็หันมาให้ความคุ้มครองผู้แสดงเจตนา ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองให้ผู้แสดงเจตนาไม่ต้องผูกพันตนตามเจตนาที่ได้ตกลงใจเพราะเข้าใจผิดนั่นเอง หลักข้อนี้เราเห็นได้จากมาตรา ๑๕๕

๑.๑ การทำกลั่นกรอง

การกระทำที่เรียกได้ว่าเป็นกลั่นกรอง หมายถึงการแจ้งข้อความอันเป็นเท็จหรือการปกปิดข้อความจริงอันควรแจ้งให้ทราบ เพื่อจูงใจให้บุคคลอื่นสำคัญผิดหรือให้ความสำคัญผิดที่มีมาก่อนนั้นดำรงอยู่ต่อไป

ก) การทำกลั่นกรองนั้นอาจกระทำโดยการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งหมายรวมถึงการกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอันเป็นเท็จในเรื่องที่เป็นสาระสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการกล่าวอ้างโดยตรงหรือโดยปริยาย

ตัวอย่างเช่น การกล่าวอ้างว่ารถยนต์ที่นำมาเสนอขายเป็นรถยนต์ที่ใช้ในการจับทดลอง ซึ่งสื่อให้เข้าใจได้ว่าเป็นรถที่ใช้งานเพียงเล็กน้อย ทั้ง ๆ ที่รถนั้นเป็นรถซึ่งใช้งานปกติ หรือใช้งานหนักมาแล้ว หรือการปรับมาตรวัดระยะทางของรถให้แสดงระยะทางที่ใช้งานรถนั้นต่ำกว่าความเป็นจริง หรือการตอบคำถามโดยบิดเบือนความจริงเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บเมื่อเข้าทำสัญญาประกันชีวิต

การกล่าวอ้างข้อความอันเป็นเท็จนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นการกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเสมอไป แต่อาจเป็นการกล่าวอ้างถึงพฤติการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งอาจพิสูจน์ความจริงได้ด้วย แต่การ

กล่าว “ยกยอ” หรือการกล่าวอ้างโฆษณาเกินจริงโดยเห็นได้ว่าผู้กล่าวอ้างเพียงแต่กล่าวอ้างขึ้นตามความรู้สึกหรือการประเมินคุณค่าสิ่งนั้นเป็นส่วนตัวไม่จัดว่าเป็นการกล่าวอ้างข้อความอันเป็นเท็จ

ตัวอย่างเช่นการโฆษณารายสรรพคุณของบ้านว่า อยู่สบายเหมือนในวัง หรือการกล่าวอ้างว่าน้ำหอมมีกลิ่นหอมสดชื่นเหมือนยืนอยู่ในแดนสวรรค์ น้ำยาสระผมที่ใช้แล้วจะเกิดความมั่นใจได้ทั้งวัน ดังนี้ เป็นต้น

จ) การทำกลล้อลอาจมีขึ้นในรูปของการวงแฉหรือการนินทาได้ แต่การวงแฉ เช่นนั้นจะถือว่าเป็นการทำกลล้อลได้ก็ต่อเมื่อ เป็นการวงแฉการกล่าวความจริงอันตนมีหน้าที่ต้องแสดงให้ปรากฏ หรือถึงขั้นปกปิดความจริงอันตนกล่าวอ้างให้ทราบนั่นเอง และย่อมหมายรวมถึงหน้าที่เปิดเผยข้อความจริงตามหลักสุจริตและตามปกติประเพณีทางธุรกิจการค้า นั้น ๆ ด้วย ทั้งนี้ต้องพิเคราะห์ส่วนได้เสียของกลุ่มเป็นระยะ ๆ ไป ในกรณีที่กลุ่มมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่มีความไว้วางใจกันเป็นพิเศษ เช่นกรณีเข้ากันเป็นห้างหุ้นส่วน ดังนี้หน้าที่แสดงข้อความจริงย่อมมีเข้มข้นมากกว่ากรณีที่บุคคลมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในทางธุรกิจ โดยทั่วไป ดังนั้นในการเจรจาซื้อขายสินค้าโดยทั่วไป การไม่ตอบคำถามในบางกรณีไม่จำเป็นต้องเป็นเหตุแห่งกลล้อลเสมอไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการชั่งน้ำหนักประโยชน์ได้เสียระหว่างกลุ่มในความสัมพันธ์นั้น ๆ ว่าก่อให้เกิดหน้าทีระหว่างกันเพียงใดเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามหากมีพฤติการณ์ใด ๆ ที่คู่สัญญาเห็นได้ว่าเป็นพฤติการณ์ที่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งให้ความสำคัญ ดังนี้ คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งย่อมมีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อความเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ เป็นพิเศษ

ตัวอย่างเช่น ในการซื้อขายรถยนต์ การที่ผู้ขายแสดงตัวเลขระยะทางที่ใช้รถยนต์เป็นกิโลเมตรผิดไปจากความเป็นจริง นับว่าเป็นการแสดงข้อความอันเป็นเท็จ ทั้งนี้เพราะผู้ขายย่อมมีหน้าที่แสดงความจริงว่ารถยนต์คันนั้นได้ใช้งานตามความเป็นจริงเป็นระยะทางเท่าใดแล้ว เนื่องจากข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพของรถยนต์ว่าใช้งานมาเพียงใดนั้น ตามประสบการณ์ของผู้ใช้รถยนต์โดยทั่วไปย่อมมีความผลต่อการประมาณราคาและคุณค่าของรถยนต์เป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้การแสดงข้อเท็จจริงว่ารถที่ตกลงซื้อขายกันเป็นรถที่เคยประสบอุบัติเหตุมาแล้วหรือไม่ ย่อมเป็นสาระสำคัญ หากผู้ซื้อได้สอบถามถึงข้อเท็จจริงนั้น ๆ เพราะกรณีเช่นนี้ผู้ขายย่อมเห็นได้ว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นสาระสำคัญประกอบการตัดสินใจของผู้ซื้อ และแม้ในกรณีที่ผู้ซื้อมิได้ถามถึงข้อเท็จจริงนั้นเลยก็ตาม โดยพฤติการณ์ทั่วไปแล้วต้องถือว่าผู้ขายมีหน้าที่ต้องแสดงข้อความจริงเกี่ยวกับการประสบอุบัติเหตุของรถให้ผู้ซื้อได้ทราบ

๑.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล

การทำกลฉ้อฉลจะต้องเป็นเหตุแห่งการแสดงเจตนา ดังจะเห็นได้จากถ้อยคำในมาตรา ๑๕๕ . ที่ว่า “การแสดงเจตนาเพราะถูกกลฉ้อฉลเป็น โมหะ” ดังนั้นจึงควรเข้าใจว่ากลฉ้อฉลต้องเป็นเหตุให้ผู้แสดงเจตนา “หลงเชื่อ” หรือ “สำคัญผิด” และแสดงเจตนาเพราะความหลงเชื่อ หรือ เพราะความสำคัญผิดนั้น

ก) การทำกลฉ้อฉลต้องเป็นเหตุแห่งความสำคัญผิด ทั้งนี้ไม่ต้องคำนึงถึงความสำคัญผิดนั้นจะเป็นความสำคัญในสาระสำคัญแห่งนิติกรรม (มาตรา ๑๕๖) หรือความสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สินปกติเป็นสาระสำคัญ (มาตรา ๑๕๗) หรือความสำคัญผิดในมูลเหตุจงใจอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

ด้วยเหตุนี้ ความสำคัญผิดในความสามารถชำระหนี้ค่าเช่าบ้านของผู้เช่าบ้านหลังซึ่งคู่กรณีจะซื้อขายกันย่อมไม่อาจถือได้ว่าเป็นคุณสมบัติของบ้านที่ตกลงจะซื้อขายกันนั้น เพราะไม่ใช่ปัจจัยกำหนดคุณค่าที่ดำรงอยู่ในตัวทรัพย์สินนั้น ความสามารถชำระหนี้ของผู้เช่าเป็นเพียงมูลเหตุจงใจอย่างหนึ่งเท่านั้น ปกติย่อมไม่กระทบต่อความสมบูรณ์ของสัญญาจะซื้อขายแต่ประการใด แต่หากความสำคัญผิดในมูลเหตุจงใจนั้นเกิดจากถูกกลฉ้อฉลในความสามารถชำระหนี้ของผู้เช่า ซึ่งหากไม่ถูกฉ้อฉลเช่นนั้น ผู้จะซื้อก็คงจะไม่ได้ตกลงเข้าทำนิติกรรมรายนี้ ดังนั้นการแสดงเจตนาเพราะถูกกลฉ้อฉลเช่นนั้นย่อมถูกบอกล้างได้

ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างกลฉ้อฉลกับความสำคัญผิดนั้น นอกจากอาจมิได้ในกรณีกลฉ้อฉลเป็นเหตุแห่งความสำคัญผิดเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกรณีที่กลฉ้อฉลเป็นเหตุให้ความสำคัญผิดที่มีอยู่แล้วยังคงดำเนินต่อไปด้วย

ด้วยเหตุนี้ แม้ผู้ซื้อบ้านหลังดังกล่าวจะสำคัญผิดในฐานะทางการเงินของผู้เช่าอยู่ก่อนแล้ว โดยมิได้เป็นเพราะถูกกลฉ้อฉลมาก่อนก็ตาม หากความสำคัญผิดนี้ยังคงดำเนินต่อไปเพราะถูกกลฉ้อฉล กรณีดังกล่าวผู้ซื้อย่อมอ้างได้ว่า ได้แสดงเจตนาไปเพราะกลฉ้อฉล และย่อมมีสิทธิอ้าง โมหะกรรม และบอกล้างนิติกรรมนั้นได้

ดังนั้น หากผู้ซื้อหลงเชื่อว่ามีฐานะการเงินดี และสามารถจ่ายค่าเช่าได้โดยผู้ซื้อเข้าใจฐานะของผู้เช่าผิดไปอยู่ก่อนที่จะเจรจาทำสัญญาซื้อขายบ้านแล้ว หากความสำคัญผิดเช่นนั้นดำรงอยู่ได้เพราะผู้ขายมีส่วนยืนยันในความมีฐานะดี หรือปกปิดฐานะที่แท้จริงทั้ง ๆ ที่ควรแจ้งให้ทราบเมื่อฝ่ายผู้ซื้อถามขึ้น ดังนั้นนับได้ว่าการทำสัญญาซื้อขายรายนี้ย่อมเกิดขึ้นเพราะกลฉ้อฉลของผู้ขายแล้ว แม้ผู้ขายจะมิได้เป็นผู้ก่อให้เกิดความสำคัญผิดมาแต่ต้นก็ตาม

โดยที่ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างกลฉ้อฉลและความสำคัญผิดนี้จะมีได้ก็เพราะกรณีที่เกิดความสำคัญผิดขึ้นเพราะกลฉ้อฉล ดังนั้นหากผู้ถูกกลฉ้อฉลรู้ความจริงอยู่แล้ว ไม่ได้แสดงเจตนาเพราะหลงเชื่อกลฉ้อฉล ดังนั้นแม้มีผู้ทำกลฉ้อฉลขึ้น กลฉ้อฉลนั้นก็ไม่ใช่เหตุแห่ง

ความสำคัญผิด หรือกรณีที่ผู้แสดงเจตนาอื่นสำคัญผิดไปเองโดยไม่เกี่ยวกับกลล่อนั้น ดังนั้นการ
แสดงเจตนาของเขาย่อมไม่ได้กระทำลงเพราะถูกกลล่อนั้น และไม่อยู่ใต้บังคับของหลักกฎหมาย
ในมาตรา ๑๕๕ แต่อย่างไรก็ดี หากผู้ถูกกลล่อนั้นเกิดสำคัญผิด คือหลงเชื่อกลล่อนั้นเพราะขาด
ความระมัดระวัง เช่นเพราะประมาทเลินเล่อ หรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ก็ยังถือได้ว่าผู้นั้น
แสดงเจตนาเพราะถูกกลล่อนั้นได้อยู่ดี

เช่นในกรณีซื้อบ้านข้างต้นนี้ ถ้าผู้ซื้อบ้านรู้อยู่แล้วว่าผู้เช่ามีฐานะการเงินไม่ดี และไม่สามารถชำระหนี้ค่าเช่าได้ ดังนี้ผู้ซื้อมิได้สำคัญผิด หรือไม่ได้ถูกหลอกลวง ดังนั้นหากผู้ขายปิดบัง
ข้อเท็จจริงหรือแจ้งข้อความอันเป็นเท็จเกี่ยวกับฐานะของผู้เช่า ก็ไม่ทำให้ผู้ซื้อแสดงเจตนาเพราะ
ถูกกลล่อนั้น ส่วนในกรณีที่ผู้ซื้อสามารถรู้ได้ว่าผู้เช่าไม่สามารถชำระค่าเช่าได้โดยวิธีอื่นไม่ยุ่งยาก
แต่ผู้ซื้อมิได้แสวงหาข้อเท็จจริงนั้น กลับหลงเชื่อถ้อยคำของผู้ขาย หรือสำคัญผิดโดยประมาท
เลินเล่ออย่างร้ายแรง ดังนี้ก็ยังถือได้ว่าผู้ซื้อซื้อเพราะกลล่อนั้นอยู่ดี และนิติกรรมรายนี้ย่อมเป็น
โมฆียะ

ข) ความสำคัญผิดของผู้ถูกกลล่อนั้นต้องเป็นเหตุแห่งการแสดงเจตนา

กลล่อนั้นทำให้นิติกรรมตกเป็นโมฆียะนี้ต้องเป็นกลล่อนั้นถึงขนาด หมายความว่าถึง
ขนาดเป็นเหตุแห่งการทํานิติกรรม กล่าวคือถ้ามิได้มีกลล่อนั้น การอันเป็นโมฆียะนั้นก็คงจะ
มิได้กระทำขึ้น เช่นคงจะมีได้มีการแสดงเจตนากันแล้ว หรือคงจะมีได้แสดงเจตนาในเวลานั้น หรือ
หากมีการแสดงเจตนา ก็คงจะได้แสดงเจตนาเป็นอย่างอื่น (มาตรา ๑๕๕.) แต่ถ้ากลล่อนั้นไม่ถึง
ขนาดเป็นเหตุแห่งการทํานิติกรรม เพราะแม้ไม่ถูกกลล่อนั้นก็คงจะทํานิติกรรมอยู่แล้ว หากกลล่อ
นั้นมีส่วนเป็นสาเหตุให้ผู้ทํานิติกรรมโดยกลล่อนั้นต้องยอมรับภาระหนักขึ้น ดังนี้นิติกรรมนั้น
ไม่เป็นโมฆียะเพราะมิได้เกิดจากกลล่อนั้น แต่โดยที่ผู้ถูกกลล่อนั้นได้รับความเสียหายอันเกิดจาก
การต้องยอมรับภาระหนักขึ้น ดังนี้กฎหมายจึงกำหนดให้ผู้ถูกกลล่อนั้นมีสิทธิเรียกค่าเสียหายอัน
เกิดจากกลล่อนั้น (มาตรา ๑๖๑) อย่างไรก็ตาม กลล่อนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นเหตุซึ่งขาดเพียง
ประการเดียวที่ทำให้เกิดการแสดงเจตนาเช่นนั้น คืออาจจะเป็นเหตุประการหนึ่งที่ร่วมกับเหตุอื่น ๆ
อันชักนำไปสู่การแสดงเจตนาก็ได้ ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าหากมิได้มีกลล่อนั้นก็คงจะมีได้แสดงเจตนา
เช่นนั้น ไม่ว่าจะป็นกรณีที่คงจะมีได้ทำกรนั้นขึ้นเลย หรือกรณีที่คงจะมีได้ยอมรับภาระหนักขึ้น
กว่าที่จะยอมรับโดยปกติก็ตาม

ตัวอย่างเช่น ถ้า ก. รู้ว่า รถยนต์คันที่ตกลงซื้อขายกันนั้นเป็นรถยนต์ที่เคยประสบอุบัติเหตุ
มาแล้ว (อุทาหรณ์ ๓) ก. ก็คงจะมีได้ตกลงซื้อรถยนต์คันดังกล่าว (หรือถ้าตกลงซื้อก็คงจะซื้อใน
ราคาต่ำลง) หรือในกรณีที่ ก. ตกลงซื้อบ้านเพื่อเก็บค่าเช่าเป็นรายได้ ดังนี้ความสามารถชำระหนี้
ของผู้เช่าย่อมเป็นเหตุจูงใจในการซื้อบ้าน ความสำคัญผิดเกี่ยวกับฐานะการเงินของผู้เช่าย่อมเป็น
เหตุให้เกิดโมฆียะกรรมได้ แต่ถ้า ก. ประสงค์จะซื้อบ้านหลังดังกล่าวเพราะต้องการที่ดินเพื่อ

ก่อสร้างอาคารขึ้นใหม่ และต้องการรื้อบ้านเก่าทิ้ง ดังนั้นความสำคัญผิดในฐานะการเงินของผู้เช่า ย่อมไม่เป็นเหตุแห่งการตกลงซื้อขายรายนี้ และไม่เป็นเหตุให้นิติกรรมรายนี้ตกเป็นโมฆียะเพราะ กลั่นแกล้ง

๑.๓ กลั่นแกล้งนั้นต้องไม่ชอบด้วยกฎหมาย

กลั่นแกล้งจะต้องเป็นการกระทำโดยไม่มีอำนาจหรือโดยชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้แม้กฎหมายจะมีได้บัญญัติไว้ชัดแจ้งเหมือนเรื่องข่มขู่ (มาตรา ๑๖๖) แต่ก็เห็นได้ว่ากลั่นแกล้ง หรือการกล่าวอ้างข้อความอันเป็นเท็จ หรือการปกปิดข้อความจริงนั้นจะต้องเป็นไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายเสมอจึงจะเรียกได้ว่าเป็นกลั่นแกล้ง แต่บางกรณี การปกปิดข้อความจริงหรือการกล่าวอ้างข้อความเท็จอาจจะไม่ขัดต่อกฎหมายก็ได้ ในกรณีเช่นนี้จะถือว่าการทำนิติกรรมเช่นนั้นตกเป็นโมฆียะกรรมไม่ได้

ตัวอย่างเช่น นายจ้างถามผู้มาสมัครทำงานว่าเคยถูกตักเป็นจำเลยหรือเคยถูกศาลพิพากษา ลงโทษมาก่อนหรือไม่ ถ้าปรากฏว่าผู้สมัครงานกล่าวอ้างข้อความอันเป็นเท็จเพราะมีสิทธิหรืออำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย หรือเพราะมีกฎหมายกำหนดให้กล่าวอ้างเช่นนั้นได้ ดังนั้นการกล่าวอ้างเช่นนั้นย่อมไม่จัดเป็นกลั่นแกล้งโดยนิตินัย และนิติกรรมเช่นนั้นย่อมไม่ตกเป็นโมฆียะ เช่นผู้ตกเป็นจำเลยหรือถูกลงโทษซึ่งต่อมามีกฎหมายมานิโทษกรรมไว้แล้ว ดังนั้นกฎหมายถือว่าการกระทำของเขาไม่มีความผิด และถือว่าไม่เคยต้องรับโทษ หรือกรณีที่มีกฎหมายให้สิทธิแก่ผู้เคยต้องโทษจำคุกที่ได้รับการลดประวัติต้องโทษไปแล้ว ดังที่มีในหลายประเทศ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เคยต้องโทษมีงานทำ ดังนั้นแม้ผู้เคยต้องโทษจะปกปิดความจริง หรือแสดงข้อความอันเป็นเท็จก็ไม่อาจนับว่าเป็นกลั่นแกล้งอันจะเป็นเหตุให้นิติกรรมตกเป็นโมฆียะได้

๑.๔ เจตนาหลอกลวง

การทำกลั่นแกล้งนั้นผู้กระทำต้องกระทำโดยจงใจหลอกลวง คือกระทำการฉ้อฉลโดยมุ่งก่อให้เกิดความสำคัญผิด หรือมุ่งต่อการชักนำให้เกิดการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดขึ้น ผู้ทำกลั่นแกล้งต้องรู้และประสงค์ต่อผลให้ผู้แสดงเจตนาหลงเชื่อเพื่อให้ทำการอันเป็นโมฆียะกรรมนั้นขึ้น ซึ่งหากผู้แสดงเจตนามิได้ถูกกลั่นแกล้งก็คงมิได้แสดงเจตนาหรือทำการอันเป็นโมฆียะกรรมนั้นเลย หรือหากกระทำก็คงมีข้อความหรือเนื้อหาเป็นอย่างอื่น

ตัวอย่างเช่น ข. สำคัญผิดไปว่า ก. รู้อยู่แล้วว่ารถที่ตกลงซื้อขายกันนั้นเป็นรถที่เคยประสบ อุบัติเหตุ ดังนี้ ข. ย่อมขาดเจตนาฉ้อฉล และนิติกรรมซื้อขายรายนี้ย่อมไม่ได้เกิดจากกลั่นแกล้ง และ ไม่ตกเป็นโมฆียะ ทั้งนี้แม้การที่ ข. ไม่รู้ว่า ก. สำคัญผิดนั้นจะเกิดเพราะความประมาทเลินเล่อของ ข. เอง อย่างไรก็ตาม การกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอันเป็นเท็จโดยมิได้จงใจให้หลงเชื่อ แต่คาดหมาย

ได้ว่าอาจจะหลงเชื่อหรือที่เรียกว่าโดยมีเจตนาถึงเห็นผล (dolus eventualis) คือไม่ได้ตั้งใจหลอกให้เชื่อ แต่แสดงข้อความอันเป็นเท็จหรือไม่แสดงข้อความจริงโดยประมาท คือมิได้ตั้งใจจะให้เชื่อ แต่จะเชื่อหรือไม่ก็ไม่ได้ใส่ใจ ดังนี้ก็ถือได้ว่าเป็นการทำกลล่อนอยู่แล้ว^{๒๐}

กรณีกลล่อนนี้ มีข้อสังเกตว่าองค์ประกอบของการทำกลล่อนตามมาตรา ๑๕๕ กับองค์ประกอบความผิดทางอาญาฐานข้อ โกง จะมีลักษณะคล้ายกันเป็นส่วนใหญ่ ดังจะเห็นได้จากความในประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๑๕๑ ว่า

“ผู้ใดทุจริต หลอกหลวงผู้อื่น ด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้ง และโดยการหลอกหลวงดังว่านั้น ได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกหลอกหลวงหรือบุคคลที่สาม...”

แต่ในส่วนที่เกี่ยวกับกลล่อนตามกฎหมายแพ่งนั้น มีขอบเขตกว้างกว่าการข้อ โกงทางอาญา เพราะในทางแพ่งนั้นเพียงแต่แสดงข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อความอันควรบอกให้แจ้ง โดยประสงค์ต่อผลหรือโดยถึงเห็นผล หรือขาดความระมัดระวังอันตนพึงมี ทำให้ผู้ถูกกลล่อนจะแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในมูลเหตุจูงใจก็เพียงพอแล้ว ผู้ทำกลล่อนไม่จำเป็นต้องมีเจตนาประสงค์ต่อผลหรือถึงเห็นผลว่าตนหรือบุคคลที่สามจะต้องได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกกลล่อนหรือก่อให้เกิดความเสียหายทางทรัพย์สินแก่ผู้ถูกกลล่อนครบตามองค์ประกอบที่กำหนดไว้ในกฎหมายอาญาแต่ประการใด เหตุผลก็คือความมุ่งหมายของกฎหมายแพ่งในเรื่องนี้ มิได้มุ่งคุ้มครองทรัพย์สิน แต่มุ่งคุ้มครอง “เสรีภาพในการตกลงใจ” เป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้ ผู้ทำกลล่อนจะมีมูลเหตุจูงใจในการทำกลล่อนอย่างไรไม่เป็นข้อสำคัญ หากมีเจตนาปกปิดความจริง หรือแสดงข้อความอันเป็นเท็จก็เพียงพอจะเป็นกลล่อนอยู่แล้ว แม้ในบางกรณีผู้ทำกลล่อนอาจจะทำไปด้วยความหวังดี หรือเพื่อประโยชน์ของผู้แสดงเจตนาที่ถือได้ว่าเป็นกลล่อนอยู่ดี

๑.๕ บุคคลผู้ทำกลล่อน

ผู้ทำกลล่อนอันเป็นเหตุให้ผู้แสดงเจตนาแสดงเจตนาไปโดยมีความบกพร่องนั้น มิได้หลายกรณีแต่กรณีที่ถูกกฎหมายให้ความสำคัญนั้นแยกเป็นกรณี ๆ ดังนี้

ก) กรณีการแสดงเจตนาที่ไม่ต้องการผู้รับการแสดงเจตนาเช่นการโฆษณาคำมั่นจะให้รางวัล พิณยกรรม หรือการสละกรรมสิทธิ์ ดังนี้ใครจะเป็นผู้ทำกลล่อนไม่สำคัญ เพราะกฎหมายมุ่งคุ้มครองเสรีภาพในการตกลงใจ และเมื่อไม่มีคู่กรณีผู้รับการแสดงเจตนาที่ไม่มีเหตุที่จะคุ้มครองคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นแม้บุคคลภายนอกจะเป็นผู้ทำกลล่อน เช่นหลอกให้เจ้าของทรัพย์สินเชื่อว่า

^{๒๐} มีข้อสังเกตว่า การทำกลล่อนโดยประมาทเดินเลือนนี้เทียบได้กับ negligent misrepresentation ซึ่งในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ก็มีการแยกแยะออกเป็น fraudulent, negligent and innocent misrepresentation โดยสองกรณีแรกเทียบได้กับกลล่อนตามกฎหมายไทยนั่นเอง

ทรัพย์สินของตนหายไปจะได้โฆษณาว่ามันจะให้รางวัล หลอกให้เจ้ามรดกทำพินัยกรรมหรือตัดมรดกทายาทหรือหลอกเจ้าของทรัพย์สินว่าทรัพย์สินนั้นเสียหายใช้การไม่ได้จนทำให้เขาสะกรรมสิทธิ์ ดังนั้นการโฆษณาว่ามันจะให้รางวัล พินัยกรรม การสะกรรมสิทธิ์ก็ย่อมตกเป็นโมฆียะ โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าผู้ได้รับประโยชน์จากการนั้นจะมีได้มีส่วนรู้เห็นหรือมีส่วนก่อตั้งขึ้นด้วยก็ตาม ดังจะเห็นได้จากกรณีมาตรา ๑๖๐๕ เรื่องพินัยกรรม เป็นต้น

ข) กรณีเป็นการแสดงเจตนาซึ่งมีผู้รับ การแสดงเจตนาจำเป็นต้องแยกพิจารณาเป็น ๓ กรณี ดังต่อไปนี้

๑) ถ้าผู้รับการแสดงเจตนาเป็นผู้ทำกลล่อนั้น ดังนี้ผู้แสดงเจตนาบอกกล่าวได้ทุกเมื่อ กรณีนี้เป็นกลล่อนั้นแท้ ๆ (เช่นกรณีอุทธารณ์ ๑ - ๓) แต่ถ้าเป็นกรณีที่ผู้แสดงเจตนาเพราะถูกกลล่อนั้นเองมีส่วนทำกลล่อนั้นด้วย ดังนี้ ผู้แสดงเจตนาเพราะถูกกลล่อนั้นย่อมไม่ควรถูกคุ้มครอง เพราะเป็นฝ่ายที่ได้ทำกลล่อนั้นด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้กฎหมายจึงห้ามมิให้ฝ่ายที่ทำกลล่อนั้นด้วยอ้างกลล่อนั้นของอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ว่าจะอ้างว่าเป็นโมฆียะ หรืออ้างว่าต้องรับภาระหนักขึ้นกว่าปกติ เป็นเหตุให้เรียกค่าเสียหายได้ก็ตาม เพราะหากเป็นฝ่ายที่ทำกลล่อนั้นเสียเองด้วยแล้วย่อมไม่อยู่ในฐานะอันพึงได้รับความคุ้มครองให้บอกกล่าวหรืออ้างกลล่อนั้นของอีกฝ่ายหนึ่งมาเป็นคุณแก่ตนได้ นั่นเอง (มาตรา ๑๖๓)

๒) ถ้าบุคคลภายนอกเป็นผู้ทำกลล่อนั้นให้ผู้แสดงเจตนาเข้าทำนิติกรรม ดังนี้ต้องพิจารณาว่าผู้รับการแสดงเจตนาที่กระทำโดยถูกกลล่อนั้นควรได้รับการคุ้มครองในเหตุที่เขาเชื่อถือในการแสดงเจตนาอันโดยสุจริตหรือไม่ ซึ่งโดยหลักแล้วเขาควรได้รับความคุ้มครอง

อย่างไรก็ดี มีกรณีที่ผู้รับการแสดงเจตนาไม่ควรถูกคุ้มครองอยู่สองกรณีคือ

(ก) ผู้รับการแสดงเจตนาอันเป็นผู้ไม่สุจริต กล่าวคือ รู้อยู่แล้วหรือควรรู้แล้วว่ามีการทำกลล่อนั้น (มาตรา ๑๕๕ วรรคสาม)

ในกรณีที่ ค. บุคคลภายนอก หลอกหลวง ก. ผู้แสดงเจตนาว่า รถที่ ก. ชื้อจาก ข. นั้นเป็นรถยนต์ที่ใช้ตั้งแสดงและขับขี่ยกทดลอง และมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกมากมายและได้รับการดูแลอย่างดี ดังนี้ หาก ข. ผู้ขายรู้อยู่ในขณะทำสัญญาซื้อขาย หรือไม่รู้เพราะประมาทเลินเล่อ ว่า ค. ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกหลอกหลวงหรือทำกลล่อนั้น ก. และกลล่อนั้นหรือการหลอกหลวงนั้นถึงขนาดให้ ก. ตกหลงใจซื้อรถยนต์คันนั้น ดังนี้นิติกรรมซื้อขายรายนี้ย่อมตกเป็นโมฆียะและ ก. ย่อมมีสิทธิบอกกล่าวได้

(ข) แม้ในกรณีที่ผู้รับการแสดงเจตนาที่ถูกกลล่อนั้นหรือคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะสุจริต แต่เขาก็ไม่ควรถูกคุ้มครอง หากการที่บุคคลภายนอกทำกลล่อนั้นเป็นพฤติการณ์ที่ผู้รับการแสดงเจตนาจำเป็นต้องเป็นฝ่ายรับผิดชอบ กรณีนี้ต้องชั่งน้ำหนักประโยชน์ได้เสียแก่คู่กรณีทั้งสองฝ่าย เช่นกรณีที่ผู้ทำกลล่อนั้นเป็นลูกจ้างของผู้ขาย ดังนี้ต้องถือว่าผู้ขายควรได้รู้ หรือในกรณีที่ผู้ทำ

กลั่นแกล้งนั้น เป็นตัวแทนของผู้ขาย ก็ต้องถือว่าตัวแทนนั้นไม่ใช่บุคคลภายนอกตามมาตรา
นอกจากนี้ หากผู้ทำกลั่นแกล้งเป็นคนที่ใกล้ชิดของผู้รับการแสดงเจตนา หรือมีประโยชน์ได้เสีย
ใกล้ชิดกัน ก็ต้องถือว่าไม่ใช่บุคคลภายนอกเช่นกัน

ตัวอย่างเช่น นายหน้าขายสินค้า หรือนายหน้าจัดหาบ้านเช่า ทำกลั่นแกล้งต่อผู้ซื้อหรือผู้เช่า
นายหน้าค้าที่ดินหลอกลวงผู้ซื้อที่ดินว่าที่ดินดังกล่าวไม่อยู่ในเขตถูกเวนคืน ดังนี้แม้ผู้ขายจะ
หรือไม่ควรได้รู้ถึงกลั่นแกล้งนั้น กรณีก็ต้องนับเป็นพฤติการณ์ที่ผู้ขายต้องรับผิดชอบ และแม้ไม่มี
กฎหมายบัญญัติไว้โดยตรง ก็เป็นกรณีที่ควรปรับใช้มาตรา ๑๕๕ วรรคสาม ในฐานะเป็นบท
กฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งแก่กรณีดังกล่าวด้วย

๓) ในกรณีที่บุคคลภายนอกทำกลั่นแกล้งนั้น กฎหมายถือหลักว่า การแสดงเจตนา
เป็นโมฆียะก็ต่อเมื่อคู่กรณีฝ่ายหนึ่งรู้หรือควรได้รู้ถึงกลั่นแกล้งนั้น (มาตรา ๑๕๕ วรรคสาม) ดังนี้
ในกรณีที่คู่กรณีฝ่ายนั้นสุจริต คือไม่รู้หรือควรได้รู้ถึงกลั่นแกล้ง นิติกรรมนั้นย่อมมีผลสมบูรณ์ไม่
ตกเป็นโมฆียะ อย่างไรก็ดี มีกรณีที่น่าคิดว่า ถ้าคู่กรณีสุจริตแต่มีผู้อื่นที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรง
ไม่สุจริต คือรู้หรือควรได้รู้ถึงกลั่นแกล้งนั้น การแสดงเจตนาจะตกเป็นโมฆียะหรือไม่

เมื่อคำนึงถึงความมุ่งหมายของการคุ้มครองบุคคลภายนอกผู้สุจริตแล้ว กรณีที่
บุคคลภายนอกได้รู้หรือควรได้รู้ถึงกลั่นแกล้งเขาย่อมไม่ได้รับความคุ้มครอง ดังนั้นเราย่อมเห็นได้
ว่ากรณีที่บุคคลภายนอกผู้ได้รับประโยชน์โดยตรงไม่สุจริต คือรู้หรือควรได้รู้ถึงกลั่นแกล้งนั้น การ
แสดงเจตนาจะตกเป็นโมฆียะ และผู้แสดงเจตนาจะมีสิทธิบอกล้างการแสดงเจตนาเช่นนั้น
ได้ ในกรณีเช่นนี้ต้องบอกล้างโมฆียะกรรมย่อมต้องบอกล้างต่อคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งหรือต่อบุคคลผู้
ได้รับประโยชน์จากการแสดงเจตนาโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเห็นได้ในกรณีสัญญาเพื่อ
ประโยชน์บุคคลภายนอก (มาตรา ๓๗๔ – ๓๗๖)

ในกรณีเหล่านี้เราอาจแยกพิจารณาปัญหาเป็นกลุ่ม ๆ ไปดังนี้

(ก) ถ้าคู่กรณีของผู้แสดงเจตนาเป็นผู้ทำกลั่นแกล้งหรือบุคคลอื่นทำกลั่นแกล้งโดย
พฤติการณ์ซึ่งคู่กรณีของผู้แสดงเจตนาต้องรับผิดชอบ ดังนี้เป็นกรณีที่นิติกรรมตกเป็นโมฆียะ
(มาตรา ๑๕๕ วรรคแรก และวรรคสามแล้วแต่กรณี) ผู้แสดงเจตนาจะมีสิทธิบอกล้าง
โมฆียะกรรม^{๒๒}

^{๒๒} เพื่อป้องกันข้อโต้แย้งว่าเป็นกรณีกลั่นแกล้งถึงขนาดหรือเป็นเพียงกลั่นแกล้งเพื่อเหตุ กฎหมายลักษณะ
ประกันภัยได้วางบทบัญญัติให้เกิดความชัดเจนไว้อีกชั้นหนึ่งว่า

“มาตรา ๖๕ ถ้าในเวลาทำสัญญาประกันภัย ผู้เอาประกันภัยก็ดี หรือในกรณีประกันชีวิต บุคคลอันการ
ใช้เงินย่อมอาศัยความทรงชีพหรือมรณะของเขานั้นก็ดี รู้อยู่แล้วละเว้นเสียไม่เปิดเผยข้อความจริงซึ่งอาจจะ
ได้จูงใจผู้รับประกันภัยให้เรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้นอีกหรือให้บอกปิดไม่ยอมทำสัญญาหรือว่ารู้อยู่แล้ว
แกล้งข้อความนั้นเป็นความเท็จไว้ ท่านว่าสัญญานั้นเป็นโมฆียะ

ตัวอย่างเช่น ก. กับ ข. เป็นสามีภริยากัน ก. ทำสัญญาประกันชีวิตกับบริษัท ค. โดยให้ ข. เป็นผู้รับประโยชน์ ดังนี้ในกรณีที่ ก. ทำกลั่นแกล้ง ค. ในการทำสัญญาประกันชีวิต เช่นแจ้งข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อความจริงอันควรบอกให้แจ้งเกี่ยวกับประวัติโรคร้ายไข้เจ็บของตน ดังนี้เป็นกรณีที่ ค. แสดงเจตนาทำนิติกรรมเพราะถูก ก. ทำกลั่นแกล้ง นิติกรรมย่อมตกเป็นโมฆียะ โดยไม่ต้องพิจารณาว่า ข. ซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์จะรู้หรือควรได้รู้ถึงกลั่นแกล้งนั้นหรือไม่

(ข) ถ้าบุคคลภายนอกผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนิติกรรมนั้นเลยเป็นผู้ทำกลั่นแกล้ง ดังนี้นิติกรรมจะเป็นโมฆียะก็ต่อเมื่อคู่กรณีของผู้แสดงเจตนาเพราะกลั่นแกล้งนั้นรู้หรือควรได้รู้ถึงกลั่นแกล้งนั้น (มาตรา ๑๕๕ วรรคสาม)

ตัวอย่างเช่น ง. ทำกลั่นแกล้งให้ ค. ซึ่งเป็นบริษัทประกันชีวิต โดยทำสัญญาประกันชีวิตให้ ก. ดังนี้ถ้า ก. ซึ่งเป็นคู่กรณีของบริษัทประกันชีวิตรู้หรือควรได้รู้ถึงกลั่นแกล้งนั้น ดังนี้นิติกรรมนั้นย่อมเป็นโมฆียะ และบริษัทประกันชีวิตย่อมมีสิทธิอ้างกลั่นแกล้งบอกล้างโมฆียะกรรมนั้นได้

(ค) อาจมีบางกรณีที่มีผู้เกี่ยวข้องกับนิติกรรมด้วยกันหลายฝ่าย โดยเฉพาะสัญญาที่กระทบถึงสิทธิและหน้าที่ของบุคคลภายนอก หรือบุคคลภายนอกเป็นผู้ได้รับประโยชน์ ฝ่ายแรกก็คือผู้แสดงเจตนา ฝ่ายที่สองคือผู้รับการแสดงเจตนา หากนิติกรรมนั้นเป็นนิติกรรมเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอกโดยตรง ในกรณีนี้บุคคลภายนอกก็เป็นฝ่ายที่สาม แต่ก็ยังอาจมีบุคคลฝ่ายที่สี่ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกของนิติกรรมนี้ และไม่เกี่ยวกับนิติกรรมนี้ก็ได้ ถ้าบุคคลนั้นเป็นผู้ทำกลั่นแกล้งให้มีการแสดงเจตนาในกรณีเช่นนี้ผู้แสดงเจตนาซึ่งแสดงเจตนาเพราะถูกกลั่นแกล้งย่อมมีสิทธิบอกล้างกลั่นแกล้งนั้นต่อบุคคลภายนอกผู้ได้รับประโยชน์จากนิติกรรมนั้นโดยตรงได้ หากบุคคลภายนอกผู้ได้รับประโยชน์นั้นรู้หรือควรได้รู้ถึงกลั่นแกล้งนั้น

ตัวอย่างเช่น ก. ทำสัญญาประกันชีวิตโดยยกประโยชน์ให้ ข. ภริยา โดยทำสัญญากับบริษัทประกันชีวิต ค. ปรากฏว่าสัญญาประกันชีวิตรายนี้ บริษัท ค. ได้ตกลงรับประกันชีวิต ก. เพราะถูก ง. ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกทำกลั่นแกล้ง ดังนี้ หาก ข. ซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์โดยตรงรู้หรือควรได้รู้ถึงกลั่นแกล้งนั้น สัญญาประกันชีวิตรายนี้ย่อมตกเป็นโมฆียะ

ถ้ามิได้ใช้สิทธิบอกล้างภายในกำหนดเดือนหนึ่งนับแต่วันที่ผู้รับประกันภัยทราบมูลอันจะบอกล้างได้ก็ดี หรือมิได้ใช้สิทธินั้นภายในกำหนดห้าปีนับแต่วันที่ทำสัญญาที่ดี ท่านว่าสิทธินั้นเป็นอันระงับสิ้นไป”

(ง) ในกรณีที่บุคคลภายนอกผู้ได้รับผลประโยชน์จากการแสดงเจตนาขึ้นเป็นผู้ทำกล
ล่อลวง ดังนี้ผู้แสดงเจตนาที่อาจบอกกล่าวกลล่อนั้นต่อผู้รับประโยชน์นั้นได้โดยตรงในฐานะที่
เป็นคู่กรณี^{๒๓}

๑.๖ การบอกกล่าว โฆษิตกรรม

ผู้มีสิทธิบอกกล่าว โฆษิตกรรมต้องบอกกล่าว โฆษิตกรรมภายใน ๑ ปี นับแต่เวลาที่มูลเหตุที่
เป็น โฆษิตกรรมนั้น ได้หมดสิ้นไปแล้ว (มาตรา ๑๘๑, ๑๘๕) คือผู้แสดงเจตนาพ้นจากสภาวะที่ถูก
ล่อลวงแล้ว หรือได้รับความจริง หรือรู้ว่าตนถูกกลล่อนั้นนั่นเอง หรือมิฉะนั้นสิทธิบอกกล่าวนี้ย่อม
ระงับสิ้นไปเมื่อพ้นกำหนด ๑๐ ปี นับแต่เวลาที่ได้ทำนิติกรรมอันเป็น โฆษิตกรรมนั้น (มาตรา ๑๘๑)
เวลาที่อาจบอกกล่าว โฆษิตกรรมได้นี้ก็คือเวลาที่ให้สัตยาบันได้ หรือเวลาที่อาจรับรองให้นิติกรรม
นั้นมีผลสมบูรณ์และไม่อาจถูกบอกกล่าวได้ต่อไปนั่นเอง กล่าวคือเมื่อมูลเหตุแห่ง โฆษิตกรรม ซึ่ง
ในกรณีนี้คือสภาวะที่ถูกหลอกล่อได้หมดสิ้นไปแล้ว ผู้แสดงเจตนาเพราะถูกกลล่อนั้นอาจรับรองนิติ
กรรมนั้นหรือบอกกล่าว โฆษิตกรรมนั้นภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดก็ได้ ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา
๑๘๑ ประกอบกับมาตรา ๑๘๕

ก) ใครบ้างเป็นผู้มีสิทธิบอกกล่าว โฆษิตกรรม

ผู้มีสิทธิบอกกล่าว โฆษิตกรรมเพราะถูกกลล่อนั้นปกติได้แก่ผู้แสดงเจตนาเพราะถูกกลล่อ
ล่อนั้นเอง (มาตรา ๑๘๕ (๓)) อย่างไรก็ตาม ถ้าผู้แสดงเจตนาอันตกเป็น โฆษิตกรรมนั้นเป็นผู้เยาว์ ผู้เยาว์
จะบอกกล่าว โฆษิตกรรมได้ต่อเมื่อตนได้บรรลุนิติภาวะแล้ว หรือได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดย
ชอบธรรมแล้ว มิฉะนั้นจะต้องให้ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์เป็นผู้บอกกล่าว (มาตรา ๑๘๕ (๑))

ถ้าผู้ทำนิติกรรมอันเป็น โฆษิตกรรมนั้นถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการบอกกล่าว โฆษิต
กรรม ทายาทของบุคคลนั้นย่อมเข้าสวามิภักดิ์และหน้าที่ของเขา และเป็นผู้มีสิทธิบอกกล่าว โฆษิต
กรรมได้ (มาตรา ๑๘๕ วรรคสอง .)

สำหรับการบอกกล่าว โฆษิตกรรมนั้น ผู้มีสิทธิบอกกล่าวจะต้องบอกกล่าวโดยแสดงเจตนาแก่
คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นบุคคลที่มีตัวกำหนดได้แน่นอน (มาตรา ๑๘๘) คำว่าคู่กรณีในที่นี้มีปัญหา
ว่าอาจมีความหมายได้หลายระดับดังนี้

(๑) คู่กรณี โดยตรงได้แก่ผู้รับการแสดงเจตนาที่ตกเป็น โฆษิตกรรมนั้น ๆ

^{๒๓} คำว่าคู่กรณีที่ผู้แสดงเจตนาอาจแสดงเจตนาบอกกล่าว โฆษิตกรรมได้นี้ ในวงวิชาการก็ยอมรับอยู่ว่าไม่จำกัด
เฉพาะคู่สัญญาเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงบุคคลภายนอกผู้รับประโยชน์ด้วย โปรดดู จิต เศรษฐบุตร, นิติ
กรรมและสัญญา, พิมพ์ครั้งที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๒๘, หน้า ๑๕๕

(๒) บุคคลภายนอกผู้ได้รับประโยชน์โดยตรงจากการแสดงเจตนาอันตกเป็นโมฆียะนั้นๆ ทั้งนี้โดยมีเงื่อนไขว่า บุคคลผู้นั้นจะต้องรู้หรือควรได้รู้ถึงการอันเป็นโมฆียะนั้น

ข) กำหนดเวลาบอกล้าง

กำหนดเวลาบอกล้างเป็นไปตามมาตรา ๑๕๑ กล่าวคือผู้มีสิทธิบอกล้างจะต้องบอกล้างโมฆียะกรรมภายในกำหนดหนึ่งปีนับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้นี้หมายถึงเวลาตามมาตรา ๑๕๕ คือเวลาที่มูลเหตุแห่งโมฆียะกรรมหมดสิ้นไปแล้ว ในกรณีกลั่นแกล้งระยะเวลาบอกล้างก็คือภายในกำหนด ๑ ปี นับแต่เวลาที่ผู้มีสิทธิบอกล้างรู้ว่าตนเองทำนิติกรรมเพราะถูกกลั่นแกล้งนั่นเอง สิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมเพราะกลั่นแกล้งนี้ย่อมระงับสิ้นไปเมื่อพ้นกำหนด ๑๐ ปี นับแต่เวลาที่ทำนิติกรรมขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความแน่นอนชัดเจนในสถานะแห่งสิทธิและหน้าที่ระหว่างคู่กรณีนั่นเอง

๑.๗ ปัญหากรณีมีการใช้สิทธิอย่างอื่นในมูลเดียวกัน

ก) ข้อเท็จจริงในกรณีหนึ่งกรณีใด อาจครบองค์ประกอบเป็นเรื่องกลั่นแกล้ง ตามมาตรา ๑๕๕ หรืออาจครบองค์ประกอบเป็นเรื่องสำคัญผิด ตามมาตรา ๑๕๗ ก็ได้ ตัวอย่าง เช่น กลั่นแกล้งเป็นเหตุของการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในคุณสมบัติอันปกติเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมในกรณีเหล่านี้ผู้มีสิทธิบอกล้างย่อมมีสิทธิเลือกได้ว่าจะบอกล้างโมฆียะกรรมโดยอาศัยสิทธิอย่างใด เช่น ก. หลอก ข. ว่าแหวนที่ ข. สนใจซื้อนั้นเป็นทอง ทั้ง ๆ ที่เป็นเพียงโลหะชุบทอง เป็นเหตุให้ ข. ตกใจซื้อแหวนวงนั้น โดยหาก ข. รู้ว่าแหวนนั้นไม่ใช่ทองก็คงจะไม่เข้าทำสัญญาซื้อขายแหวนวงนี้ ดังนั้นเป็นกรณีที่ ข. แสดงเจตนาเพราะถูก ก. กลั่นแกล้ง ในขณะที่เดียวกัน การแสดงเจตนาของ ข. ก็เป็นการแสดงเจตนาโดยสำคัญในคุณสมบัติของแหวน อันเป็นคุณสมบัติของทรัพย์อันปกติย่อมเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรม ในกรณีเช่นนี้ นิติกรรมย่อมตกเป็นโมฆียะ เพราะกลั่นแกล้งและเพราะสำคัญผิดควบคู่กันไป และ ข. ย่อมมีสิทธิเลือกว่าจะบอกล้างโมฆียะกรรมโดยเลือกได้ว่าจะอ้างกลั่นแกล้ง หรืออ้างสำคัญผิด

อย่างไรก็ดี การบอกล้างโมฆียะกรรมโดยอาศัยเหตุกลั่นแกล้งเป็นฐาน ย่อมมีข้อคิดตรงที่แม้ผู้แสดงเจตนาจะได้แสดงเจตนาเพราะประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ซึ่งปกติย่อมต้องห้ามไม่ให้ถือเอาความสำคัญผิดเป็นประโยชน์แก่ตน คือบอกล้างไม่ได้ตามมาตรา ๑๕๘ . แต่ในเมื่อการแสดงเจตนาอันเป็นเพราะกลั่นแกล้ง กฎหมายมุ่งคุ้มครองผู้แสดงเจตนาให้บอกล้างโมฆียะกรรมเพราะกลั่นแกล้งได้ ไม่ว่าจะได้แสดงเจตนาเพราะประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงหรือไม่ก็ตาม และย่อมเป็นธรรมดาอยู่เองที่การแสดงเจตนาเพราะกลั่นแกล้งนั้น มักจะเกิดจากความไว้นิ่งเชื่อใจกันจนผู้แสดงเจตนาได้แสดงเจตนาไปโดยมิได้ระมัดระวังในกรณีที่พึงระวัง กฎหมายจึงคุ้มครองผู้แสดงเจตนา

ยิ่งกว่ากรณีสำคัญผิดทั่วไป แต่ระยะเวลาที่อาจบอกล้างได้ก็ยังคงเหมือนกับกรณีสำคัญผิดในคุณสมบัติอันปกติเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรม ก็จะต้องบอกล้างภายในกำหนดตามมาตรา ๑๘๑ คือภายใน ๑ ปี นับแต่เวลาที่มูลเหตุแห่งโมฆียะกรรมหมดสิ้นไป ซึ่งในกรณีกลั่นแกล้งก็คือ ๑ ปี นับแต่รู้ความจริงว่าตนได้แสดงเจตนาไปเพราะกลั่นแกล้ง

แต่การบอกล้างโมฆียะกรรมเพราะกลั่นแกล้งก็มีข้อด้อย กล่าวคือ หากเกิดพิพาทกันขึ้น ผู้กล่าวอ้างกลั่นแกล้งย่อมมีภาระการพิสูจน์ว่า คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจงใจทำกลั่นแกล้ง คือจงใจบอกกล่าวข้อความอันเป็นเท็จ หรือจงใจปกปิดความจริงอันควรแจ้งให้ทราบ อันเป็นภาระในการพิสูจน์ยิ่งกว่าการพิสูจน์ว่าตนได้แสดงเจตนาไปโดยสำคัญผิด

ข) ในกรณีทรัพย์สินที่ซื้อขายกันเป็นทรัพย์สินที่ชำรุดบกพร่อง คือขาดคุณสมบัติอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่ได้ตกลงกัน จนเป็นเหตุให้เสื่อมแก่ประโยชน์อันมุ่งใช้เป็นปกติ หรือที่มุ่งหมายโดยสัญญาอันผู้ขายต้องรับผิดชอบ (มาตรา ๔๗๒) นั้น ผู้ขายต้องรับผิดชอบแม้จะไม่ว่าความชำรุดบกพร่องนั้นมีอยู่ (มาตรา ๔๗๒ วรรคสอง) แต่กรณีดังกล่าวอาจเป็นกรณีที่เกิดข้อขัดแย้งกันเพราะกลั่นแกล้งได้ด้วย ในกรณีเช่นนี้ผู้ทำสัญญาซื้อขาย หรือผู้ซื้อซึ่งตกเป็นเหยื่อของการทำกลั่นแกล้งรายนี้จึงอาจมีสิทธิเลือกที่จะบอกล้างโมฆียะกรรมตามมาตรา ๑๘๑ มาตรา ๑๗๕ วรรคแรก หรือจะใช้สิทธิเรียกให้ผู้ขายรับผิดชอบตามหลักกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบเพื่อชำรุดบกพร่อง (มาตรา ๔๗๒) ประกอบกับมาตรา ๒๑๕ ก็ย่อมได้ อย่างไรก็ตาม ในกรณีไม่มีความเสียหายที่จะเรียกให้ชดเชยกัน การเลือกวิธีบอกล้างโมฆียะกรรมย่อมสะดวกแก่ผู้บอกล้างมากกว่า เพราะเมื่อบอกล้างไปแล้ว การโอนกรรมสิทธิ์ที่ได้ทำกันไว้เพราะกลั่นแกล้งย่อมตกเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรก และมีผลให้ผู้กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม (มาตรา ๑๗๖ วรรคแรก) และผู้ขายหรือผู้ซื้อย่อมมีสิทธิเรียกทรัพย์สินหรือเรียกราคาคืนทันที ต่างจากกรณีเรียกให้รับผิดชอบชำรุดบกพร่อง ซึ่งปกติผู้ซื้อต้องเรียกให้ผู้ขายรับผิดชอบเพื่อชำรุดบกพร่องตามมาตรา ๔๗๒ เสียก่อน ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าทรัพย์สินที่ซื้อขายกันนั้นเป็นอะไร ในบางกรณีผู้ขายย่อมมีสิทธิที่จะเสนอซ่อมแซม หรือส่งมอบทรัพย์สินใหม่ชนิด ปริมาณ หรือคุณภาพเดียวกันที่ไม่ชำรุดบกพร่องได้ ต่อเมื่อการชำระหนี้เป็นพันวิสัย ผู้ขายไม่ยอมรับผิดชอบ หรือรับผิดชอบโดยชำระหนี้ไม่ต้องตามความประสงค์แห่งมูลหนี้ (มาตรา ๒๑๕) ผู้ซื้อจึงจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญา (มาตรา ๑๘๗) ซึ่งจะส่งผลให้ผู้กรณีแต่ละฝ่ายต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามมาตรา ๑๘๑ วรรคแรก เมื่อได้บอกเลิกสัญญาแล้ว สัญญาย่อมระงับสิ้นไป และไม่มีสัญญาให้เป็นฐานแห่งสิทธิเรียกร้องให้ต้องปฏิบัติตาม รับผิดชอบ หรือบอกเลิกกันได้

ค) กรณีที่นิติกรรมตกเป็นโมฆียะเพราะกลั่นแกล้งนี้ ผู้ที่แสดงเจตนาเพราะถูกกลั่นแกล้งย่อมมีสิทธิเรียกค่าเสียหายได้ด้วย และค่าเสียหายนี้อาจเกิดจากมูลต่างกัน ได้หลายมูล

โดยทั่วไปเมื่อมีการทำกลั่นแกล้ง ย่อมมีการกระทำผิดอาญาฐาน “ฉ้อโกง” โดยมีการหลอกลวงจนอีกฝ่ายหนึ่งหลงเชื่อเป็นเหตุให้ผู้หลอกลวงได้ไปซึ่งประโยชน์ทางทรัพย์สินตาม

มาตรา ๓๔๑ ประมวลกฎหมายอาญาอยู่ด้วย ในกรณีเช่นนี้ ผู้กระทำกลั่นแกล้งยอมเข้าข่ายเป็นผู้ต้อง
รับผิดฐานละเมิด และมีหน้าที่ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนทางละเมิดตามมาตรา ๔๒๐ ด้วย หรือ
แม้ในบางกรณีอาจไม่ครบองค์ประกอบเป็นข้อ โกง แต่การหลอกลวงหรือปกปิดข้อความจริงก็อาจ
เป็นกรณีใช้สิทธิในทางที่มีแต่จะก่อความเสียหายแก่ผู้อื่นตามมาตรา ๔๒๑ ก็ได้ ในกรณีเช่นนี้
ผู้กระทำยอมได้ชื่อว่ากระทำการอันมิชอบ และต้องรับผิดฐานละเมิดอยู่นั่นเอง เมื่อผู้ทำกลั่นแกล้ง
ได้ชื่อว่าได้ทำละเมิด หากผู้ถูกกลั่นแกล้งได้รับความเสียหาย ผู้ทำกลั่นแกล้งยอมต้องชดใช้ค่า
สินไหมทดแทนความเสียหายเพื่อการทำละเมิดของตน ไม่ว่าผู้ถูกกลั่นแกล้งจะได้บอกกล่าว
โมฆียะกรรมหรือไม่ก็ตาม กรณีทำนองนี้เห็นได้จากหลักความรับผิดชอบของผู้ทำกลั่นแกล้งในกรณีเป็น
เพียงกลั่นแกล้งเพื่อเหตุ อันเป็นกรณีที่ทำให้ผู้ถูกกลั่นแกล้งยอมรับข้อกำหนดอันเป็นภาระหนักขึ้น
กว่าปกติซึ่งหากรู้ก็คงไม่ยอมรับภาระเช่นนั้น แต่ภาระดังกล่าวก็ไม่ถึงขนาดที่หากได้รู้ก็คงจะมีได้
ทำนิติกรรมนั้นขึ้น (มาตรา ๑๖๑) ดังนี้ผู้แสดงเจตนาเพราะถูกกลั่นแกล้งไม่มีสิทธิบอกล้างนิติกรรม
นั้น แต่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดจากกลั่นแกล้งได้ อย่างไรก็ตามโดยที่
อายุความบอกล้างโมฆียะกรรมตามมาตรา ๑๘๑ นั้นคือกำหนด ๑ ปีนับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบัน
ได้ หรือ ๑ ปี นับแต่เวลาที่มูลเหตุให้เกิดโมฆียะกรรมสิ้นไป ทั้งนี้ไม่เกิน ๑๐ ปีนับแต่ได้ทำนิติ
กรรมอันเป็นโมฆียะนั้น เป็นกำหนดอายุความที่ไม่แตกต่างจากอายุความละเมิดตามมาตรา ๔๔๘
คือ กำหนด ๑ ปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้พึงใช้สินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้น
๑๐ ปีนับแต่วันทำละเมิด การเลือกฟ้องโดยอาศัยมูลนิติกรรมที่ทำโดยกลั่นแกล้ง หรืออ้างมูลละเมิด
จึงไม่ต่างกันมาก แต่ถ้าเป็นกรณีฟ้องให้รับผิดในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา คือฟ้องให้รับผิด
ฐานข้อโกงด้วย กรณียอมต่างออกไป เพราะอายุความในกรณีเช่นนี้ย่อมนับตามอายุความที่ยาวกว่า
ในคดีอาญา (มาตรา ๔๔๘ วรรคสอง) ซึ่งต้องพิจารณาตามมาตรา ๕๕ ป.อ. ประกอบกับ มาตรา
๓๔๑ ป.อ. คือ ๑๐ ปี

๒. ข่มขู่

องค์ประกอบกรณีข่มขู่ นั้นแตกต่างจากกรณีสำคัญผิดและกรณีแสดงเจตนาเพราะกลั่น
แกล้งตรงที่ข่มขู่ นั้นไม่มีความสำคัญผิดในการแสดงเจตนา คือผู้แสดงเจตนาไปโดยเจตนาภายใน
และเจตนาที่แสดงออกตรงกัน และรู้ตัวว่าได้แสดงเจตนาไปอย่างไร แต่เหตุที่การแสดงเจตนา
เพราะถูกข่มขู่ตกเป็นโมฆียะ เพราะกฎหมายมุ่งคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงเจตนา หรือคุ้มครอง

ความสมัครใจให้ผู้แสดงเจตนาต้องผูกพันตนตามเจตนาที่ได้แสดงออกเฉพาะกรณีที่ผู้แสดงเจตนาไปด้วยความสมัครใจเท่านั้น

๒.๑ การข่มขู่คืออะไร

ข่มขู่หมายถึงการก่อให้เกิดความกลัวภัยอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งผู้ข่มขู่แสดงให้เห็นว่าตนอาจทำให้เกิดภัยนั้นขึ้นแก่ผู้ถูกข่มขู่ได้

ก) ภัยที่ใช้ข่มขู่ขึ้นอาจเป็นเพียงภัยอันเกิดจากการได้รับผลร้ายหรือการเสียประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

ตัวอย่างเช่น การข่มขู่ว่าจะแจ้งความดำเนินคดีอาญาหรือจะโฆษณาให้ร้ายทางสื่อมวลชน หรือจะเลิกสัญญากู้เงิน หรือจะใช้กำลังประทุษร้าย

กรณีที่จะเรียกได้ว่าเป็นการข่มขู่ขึ้นจะต้องเป็นการก่อให้เกิดความกลัวภัยอันจะมีมาในอนาคต และภัยนั้นเป็นภัยอันใกล้จะถึงซึ่งร้ายแรงถึงขนาดให้ผู้ถูกข่มขู่มีมูลต้องหวาดกลัว ซึ่งเป็นภาวะที่บีบบังคับทางจิตใจให้ต้องแสดงเจตนา เป็นแรงจูงใจอันมีลักษณะบังคับให้ยอมตกลงใจ (vis compulsiva) ไม่ใช่เพราะเป็นการใช้กำลังบังคับทางกายภาพ (vis absoluta) ให้ต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยปราศจากการตกลงใจ ซึ่งกรณีทำไปเพราะกำลังบังคับทางกายภาพนั้นไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นการแสดงเจตนาเลย

ตัวอย่างเช่น ก. บังคับให้ ข. ซึ่งนอนป่วยอยู่ในโรงพยาบาลลงนามในหนังสือ เมื่อ ข. ไม่ยินยอม ก. จึงใช้กำลังจับมือของ ข. ลงลายมือชื่อในหนังสือหรือเอกสารสำคัญ ดังนี้ถือไม่ได้ว่า ข. แสดงเจตนาเลย ทั้งนี้เพราะการลงลายมือชื่อของ ข. เป็นการกระทำโดยปราศจากเจตนาโดยสิ้นเชิง

ในทางกลับกัน หาก ก. ผู้ข่มขู่มิได้ประสงค์จะข่มขู่จริงจัง เพียงแต่กล่าวเล่นๆ เท่านั้น หากปรากฏว่า ข. เกิดความหวาดกลัว คิดไปว่าภัยจะมาถึงจริง จึงยอมแสดงเจตนาตามที่ถูกรับข่มขู่ ดังนี้ถือได้ว่าการแสดงเจตนาขึ้นได้กระทำไปเพราะถูกข่มขู่แล้ว

ตัวอย่างเช่น ก. ขู่ ข. ว่าจะแจ้งความดำเนินคดีกับ ข. เพื่อจูงใจให้ ข. ยอมลงนามในเอกสาร โดย ก. มิได้ตั้งใจจะทำตามคำขู่แต่อย่างใด หากปรากฏว่า ข. ลงนามในเอกสารเพราะความหวาดกลัวเช่นนั้นก็ถือได้ว่า ข. ได้แสดงเจตนาเพราะข่มขู่แล้ว

ข) ภัยอันใกล้จะถึงนั้นจะต้องเป็นภัยที่ผู้ถูกข่มขู่คาดหมายได้ว่า เป็นภัยอันอยู่ในความควบคุมของผู้ข่มขู่ การเพียงแต่แสดงให้เห็นภัยอันใกล้จะถึง ซึ่งอยู่นอกเหนืออำนาจหรือมิได้เกิดขึ้นโดยอำนาจของผู้ข่มขู่ไม่ถือว่าเป็นการข่มขู่

ตัวอย่างเช่น ผู้ให้เช่า ก. บอกกล่าวแก่ ข. ผู้เช่าว่า ก. จะแจ้งความจับ ข. ฐานลักทรัพย์ หาก ข. ไม่ตกลงเลิกสัญญากับตน เป็นกรณีข่มขู่แต่ถ้า ก. เพียงแต่บอกกล่าวแก่ ข. ว่า การกระทำของ ข.

เป็นการกระทำความผิดอาญาและอาจถูกตำรวจจับ หรือถูกดำเนินคดีอาญา ดังนี้ไม่ถือว่าเป็นการข่มขู่

๒.๒ ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างการข่มขู่และการแสดงเจตนา

การข่มขู่จะต้องเป็นสาเหตุให้ผู้ถูกข่มขู่แสดงเจตนา แต่ปัญหาว่าการข่มขู่เป็นสาเหตุให้ผู้ถูกข่มขู่แสดงเจตนาหรือไม่ มิได้ขึ้นอยู่กับมาตรฐานความรู้สึกลึกซึ้งของวิญญูชน แต่ขึ้นอยู่กับมาตรฐานความรู้สึกลึกซึ้งของผู้ถูกข่มขู่เป็นสำคัญ การพิจารณาว่าการข่มขู่ นั้น ๆ เป็นเหตุแห่งการแสดงเจตนาหรือไม่ กฎหมายกำหนดให้ต้องคำนึงถึงเพศ อายุ ฐานะ สุขภาพร่างกาย และภาวะทางจิตใจของผู้แสดงเจตนาและพฤติการณ์แวดล้อมอันเกี่ยวกับการนั้นเป็นเกณฑ์ (มาตรา ๑๖๗)

การข่มขู่ที่กระทำต่อบุคคลซึ่งเป็นผู้มีจิตใจเข้มแข็ง เช่นเมื่อใช้มีดข่มขู่ ก. ซึ่งเป็นนักรบผ่านสมรภูมิอันตรายมามาก อาจจะไม่ก่อให้เกิดผลให้เขาต้องหวาดกลัวอะไร นอกจากทำให้บุคคลนั้นรู้สึกเบื่อหน่ายรำคาญ แต่การข่มขู่อย่างเดียวกันอาจเกิดผลต่อผู้มีจิตใจอ่อนไหว เช่น ข. ซึ่งเป็นหญิงรับใช้ ดังนี้อาจก่อความหวาดกลัวถึงขนาดทำให้ตัวสั่นงันงกด้วยความหวาดกลัว และต้องยอมแสดงเจตนาตามที่ผู้ข่มขู่เรียกร้องก็ได้

๒.๓ การข่มขู่ต้องไม่ชอบด้วยกฎหมาย

การข่มขู่ให้ยอมแสดงเจตนาตามที่ข่มขู่ นั้นต้องปรากฏด้วยว่าผู้ก่อให้เกิดความหวาดกลัว ภัยนั้น ไม่มีอำนาจกระทำได้โดยชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้โดยความไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้น อาจเกิดได้ทั้งจากภัยที่ข่มขู่ข่มขู่ตนเอง เช่น การขู่ว่าจะใช้กำลังประทุษร้าย หรือเกิดจากความไม่ชอบด้วยกฎหมายที่ผลอันอาจเกิดจากภัยนั้น หรือไม่ชอบด้วยกฎหมายในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างภัยที่ข่มขู่และผลอันอาจเกิดขึ้นก็ได้

ก) การข่มขู่ด้วยการกระทำอันไม่ชอบด้วยกฎหมายเพื่อบังคับให้แสดงเจตนา การทำให้หวาดกลัวด้วยการกระทำอันไม่ชอบด้วยกฎหมายย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมายเสมอ แม้ว่าจะเป็นไปเพื่อบรรลุความประสงค์ที่ชอบด้วยกฎหมายก็ตาม

ตัวอย่างเช่น การขู่ว่าจะฆ่า ทำร้าย หรือทำลายทรัพย์สิน ย่อมเป็นข่มขู่ แต่การขู่ด้วยการกระทำโดยชอบ เช่น ขู่ว่าจะแจ้งตำรวจจับว่าเป็นการใช้สิทธิตามปกตินิยม ไม่อาจจัดเป็นการข่มขู่ (มาตรา ๑๖๕ วรรคแรก)

ข) การบังคับให้บุคคลต้องแสดงเจตนาขอมไม่ชอบด้วยกฎหมาย ถ้าปรากฏว่าวัตถุที่ประสงค์หรือ ความมุ่งหมายสุดท้ายของผู้ข่มขู่ นั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้แม้ว่าปัจจัยที่ใช้นั้นจะชอบด้วยกฎหมายก็ตาม

ตัวอย่างเช่น ในกรณีตามอุทาหรณ์ ๖) นั้น การขู่ว่าจะแจ้งตำรวจปกติถือว่าเป็นการใช้สิทธิตามปกตินิยม แต่การแจ้งข้อความผิด ๆ เกี่ยวกับความเสียหายเพื่อหลอกลวงบริษัทประกันภัย ข่อมเป็นการกระทำความผิด ดังนั้นการทำความหวาดกลัวให้เกิดขึ้นด้วยการขู่แจ้งตำรวจเพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายที่ไม่ชอบ ข่อมไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นการใช้สิทธิตามปกตินิยม และมีผลเป็นการข่มขู่อันมิชอบ ไม่ต่างอะไรจากการใช้สิทธิในทางที่มีแต่จะให้เสียหายแก่บุคคลอื่น ซึ่งกฎหมายถือว่าเป็นการอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ค) อย่างไรก็ดี แม้ว่ามาตรการและความมุ่งหมายจะชอบด้วยกฎหมาย แต่การนำมาตรการอันชอบด้วยกฎหมายมาใช้ในการบรรลุความมุ่งหมายอันชอบด้วยกฎหมาย อาจเป็นไปได้ในลักษณะที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ได้ โดยเฉพาะถ้าการนำมาตรการนั้นมาใช้เป็นไปในลักษณะมิชอบ

ตัวอย่างเช่น ในกรณีตามอุทาหรณ์ ๗) นั้น การที่ ก. ขู่หาก ข. ไม่ยอมชดใช้ค่าเสียหายเพื่อการละเมิดที่ ข. กระทำต่อ ก. แล้ว ก. จะแจ้งตำรวจจับ ข. ในคดีที่ ข. ได้เคยกระทำความผิดอาญาไว้ก่อนนั้น เราจะเห็นได้ว่า การที่ ก. จะเรียกค่าเสียหายจาก ข. ก็ได้ หรือการที่ ก. จะแจ้งให้ตำรวจดำเนินคดีอาญาที่ ข. เคยกระทำไว้ก่อนหน้านั้นก็ดี ล้วนแล้วแต่เป็นการกระทำที่ ก. มีอำนาจกระทำได้โดยชอบทั้งสิ้น แต่การนำเอามาตรการมาใช้ (คือการแจ้งความดำเนินคดี แก่ ข. นั้น หากเป็นไปเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย (ชำระค่าเสียหาย) ข่อมเป็นการกระทำที่ไม่ชอบ เพราะการเรียก ให้ ก. ต้องชดใช้ค่าเสียหายนั้น หาได้มีความสัมพันธ์ทางกฎหมายใด ๆ กับการกระทำความผิดของ ข. แต่ประการใดไม่

ส่วนกรณีในอุทาหรณ์ ๕) นั้น มาตรการที่ ก. ใช้ คือการแจ้งตำรวจจับ ข. ซึ่งเสพสุรามีนเมาขณะขับปี่รถยนต์ กับผลที่ ก. มุ่งจะให้เกิดขึ้น คือ ข. ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ ก. นั้น มีความสัมพันธ์เป็นเหตุเป็นผลกันในลักษณะที่ให้ความชอบธรรมแก่การกระทำเช่นนั้นของ ก. แม้ ก. จะไม่มีสิทธิเรียกให้ ข. ยอมลงนามยอมรับผิดในบันทึก แต่การทำให้ ข. หวาดกลัวจน ยอมลงนามรับผิดนั้นข่อมชอบด้วยกฎหมาย หากการขู่ว่าจะใช้สิทธินั้นมิได้เป็นการกระทำที่เกินกว่าเหตุ

๒.๔ องค์ประกอบในแง่ฝ่ายผู้ข่มขู่

การที่มาตรา ๑๖๔ กำหนดว่า การแสดงเจตนาเพราะถูกข่มขู่ข่อมตกเป็น โมฆียะทำให้เห็นได้ว่า การแสดงเจตนาของผู้ถูกข่มขู่ต้องเป็นผลของการข่มขู่ ดังนั้นการข่มขู่จะเกิดขึ้นได้จะต้อง

เป็นกรณีที่ผู้ข่มขู่ประสงค์ที่จะข่มขู่เพื่อบีบบังคับให้ผู้ถูกข่มขู่ต้องยอมแสดงเจตนาตามผู้ข่มขู่
ประสงค์

อย่างไรก็ดี การข่มขู่ที่เพียงแต่ผู้ข่มขู่ตั้งใจจะข่มขู่ และประสงค์ต่อผลคือการบีบบังคับให้
ผู้ถูกข่มขู่แสดงเจตนาเท่านั้นก็เพียงพอแล้ว ทั้งนี้โดยผู้ข่มขู่ไม่จำเป็นต้องมีเจตนากระทำการ โดยมี
ชอบด้วยกฎหมายหรือมีเจตนาทุจริตประกอบด้วยแต่ประการใด เพราะหากการข่มขู่เป็นการ
อันไม่ชอบแล้ว แม้ผู้ข่มขู่จะเห็นว่าตนกระทำได้โดยชอบด้วยกฎหมาย ก็ถือได้ว่าเป็นการข่มขู่แล้ว
ทั้งนี้เพราะความมุ่งหมายของ มาตรา ๑๖๔ มิได้เป็นไปเพื่อลงโทษหรือดำเนินผู้ข่มขู่ แต่แท้จริงแล้ว
เป็นไปเพื่อคุ้มครองผู้ถูกข่มขู่ซึ่งเป็นผู้แสดงเจตนาโดยไม่สมัครใจ อันเป็นเจตนาที่วิปริตไปเป็น
สำคัญ

๒.๕ บุคคลผู้ข่มขู่

โดยที่กฎหมายเกี่ยวกับนิติกรรมที่ทำขึ้น โดยข่มขู่มุ่งคุ้มครองความสมัครใจในการทำนิติ
กรรม ดังนั้นเราจึงเห็นได้ว่า มาตรา ๑๖๖ บัญญัติให้การแสดงเจตนาเพราะบุคคลภายนอกเป็นผู้
ข่มขู่ก็ตกเป็นโมฆียะ ซึ่งแตกต่างจากหลักในเรื่องนี้อรรถตามมาตรา ๑๕๕ วรรคสอง ซึ่งวางเป็น
หลักไว้ว่า ถ้าการแสดงเจตนาเป็นเพราะถูกบุคคลภายนอกทำการฉ้อฉล การแสดงเจตนาเช่นนั้นจะ
เป็นโมฆียะก็ต่อเมื่อคู่กรณีในการทำนิติกรรมนั้นรู้หรือควรได้รู้ถึงกลฉ้อฉลนั้น จะเห็นได้ว่า
กฎหมายสองเรื่องนี้เดินตามหลักคนละหลักกัน เพราะในเรื่องข่มขู่ที่กฎหมายมุ่งคุ้มครองผู้แสดง
เจตนาโดยวิปริตไปเพราะถูกบีบบังคับจนเกิดความกลัว ในลักษณะที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ อันเป็น
การคุ้มครองการแสดงเจตนาอันเป็นผลจากการตกลงใจโดยขาดความมีอิสระในการตกลงใจ
ดังนั้นในเรื่องข่มขู่ที่หากมีการแสดงเจตนาโดยขาดความมีอิสระในการตกลงใจ ก็แสดงเจตนา
ออกมาเพราะถูกข่มขู่ แม้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะมีได้เป็นผู้ข่มขู่ และมีได้รู้เห็น หรือควรได้รู้เห็น
เกี่ยวกับการข่มขู่ที่ตนก็ยังคงตกเป็นโมฆียะอยู่นั่นเอง เห็นได้ชัดว่า ผู้
แสดงเจตนาควรได้รับการคุ้มครองเพราะถูกบังคับให้ทำไปโดยไม่มีทางเลือกนั่นเอง

๒.๖ ผลของการบอกล้างโมฆียะกรรมในกรณีข่มขู่

การบอกล้างโมฆียะกรรมจากการข่มขู่ก็เป็นเช่นเดียวกับกรณีกลฉ้อฉล ก็จะต้องบอกล้าง
เสียภายใน ๑ ปี นับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ คือเวลาที่เหตุบีบบังคับในการข่มขู่สิ้นสุดลง
หรือพ้นจากความหวาดกลัวภัยนั้น ๆ นั้นเอง หรือมิฉะนั้นจะต้องบอกล้างเสียภายใน ๑๐ ปี นับแต่
ได้แสดงเจตนา

๒.๓ ผลของการบอกล้าง

ผลย่อมเป็นเช่นเดียวกับกรณีบอกล้างโมฆิยะกรรมเพราะกลั่นแกล้ง กล่าวคือนิติกรรมที่ถูกบอกล้างแล้วย่อมตกเป็นโมฆะมาแต่ต้น

๒.๔ สิทธิเรียกร้องโดยอาศัยฐานอื่น

การข่มขู่อาจเป็นการละเมิดเนื่องจากความผิดอาญาในฐานกรรโชก หรือฐานความผิดต่อเสรีภาพอย่างอื่น เป็นเหตุให้เรียกค่าเสียหายฐานละเมิดได้ด้วย